

MOT DAG

IIII

1923

U t k o m m e t:

EDV. BULL

Verdenskrigens utbrudd

Hvad vi vet og hvad vi ikke vet.

Kr. 6,50. I alle boklader.

ST E E N S K E F O R L A G

For 165 kroner faaes

«STANDARD-BOKHYLDEN»

Indeholder 45 bind, vakkert indbundet.

Rater à kr. 10.00 pr. måned.

Skriv efter nærmere oplysninger.

DET NORSKE ARBEIDERPARTIS FORLAG

Arbeiderkalenderen

for 1924

er utkommet.

Foruten den officielle almanak indeholder den en mengde oplysninger om arbeiderbevægelsens forskjellige organisationer og virksomhetsgrener.

Tre utgaver, pris henholdsvis kr. 2.50, 3.50, og 5.50. Fæes hos bokhandlerne.

DET NORSKE ARBEIDERPARTIS FORLAG

Utkommet:

HJALMAR WAAGE

Bergmændene
paa Storvarts

Fortælling

Kr. 3.50, indb. kr. 5.00

I alle boklader

ST E E N S K E F O R L A G

Olav Duun

J u v i k i n g a n e
I—VI

Komplet innb. kr. 55.00.

OLAF NORLI'S FORLAG

FRIDTJOF NANSEN

Rusland og Freden

faaes i alle Boklader.

Pris kr. 7.50.

Indb. kr. 10.00.

JACOB DYBWAD'S FORLAG

MOT·DAG

JUL·1923

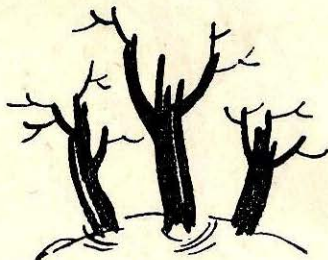

INNHold:

DEN ØKONOMISKE ØDELEGGELSE
FREDEN I EUROPA
BORGERKRIG
SOVJET-RUSLAND

MINDEFEST	AAKE ANKER ORDING
RØDE HANRAHANS	
FORBANDELSE	WILLIAM BUTLER YEATS
DRYADEN	OLAF BULL
VINDUSKARMEN	OLAF BULL
HONORE DAUMIER	POLA GAUGUIN
KIRKEN I HARDANGER	JOHANNES V. JENSEN
SOMMER	SIGURD HOEL
I DET FJERNE UKJENDTE	LEONID ANDREJEV
SOLREGN	OLAF BULL
<hr/>	
DE SISTE ØRNER	H. V.
OLAV DUUN	A. O.
DEN SKJØNNE UNGDOM	ARNE ORDING

ILLUSTRASJONER AV
ANTON HANSEN OG ANDRE

REDAKTØRER :
SIGURD HOEL — ERLING FALK — ANTON HANSEN

2. AARG. NR. 23

22. DESEMBER

PRIS KR. 1.00

DEN ØKONOMISKE ØDELEGGELSE

Den moderne industristat har en langt større folkemengde enn det vilde være mulig aa underholde paa grunnlag av landets naturlige hjelpekilder alene. I høit industrialiserte land som England eller Tyskland maatte folkemengden i beste fall synke til tredjedelen av hvad den nu er hvjs den nyere tids tekniske hjelpemidler blev fjernet. Den folkemengde som underholdes ved industriens eller maskinenes hjelp er derfor avhengig av at disse hjelpemidler bevares, og en tilvekst i antallet av aktive arbeidere kan i slike land kun finne sted paa betingelse av at maskinene og de øvrige hjelpekilder tilsvarende forøkes. Den aarlige tilvekst av arbeidere som naar inn i den alder da deres deltagelse i produksjonslivet begynner, maa derfor følges av en tilsvarende industriell forøkelse. Jo større missforholdet er mellom den befolkningsmengde som en stat underholder og det antall som vilde kunne leve i landet uten den moderne tekniske hjelp, desto større er den kapitalopsamling som trenges for hver ny arbeider som skal delta i produksjonsprosessen. For aa opnaa konkurransedyktighet i forhold til heldigere stillede land maa de tekniske hjelpekilder være høiere utviklet, produksjonsprosessen kompliseres, produksjonskapitalen blir større.

Naar Europa, — og da særlig den halvdel av kontinentet som ligger vest for Rusland — før krigen underholdt en folkemengde som var ute av ethvert forhold til verdensdelens utstrekning og naturlige hjelpekilder, saa var dette muliggjort ved en meget stor opsamling av produksjonskapital. Europa hadde flere fabrikker, maskiner og tekniske

hjelpekilder enn nogen annen del av verden, sannsynligvis flere enn den øvrige verden sammenlagt.

Europa vest for Rusland hadde i 1914 omtrent 325 millioner innbyggere. De Forenede Stater med det dobbelte landomraade og langt større naturlige hjelpekilder hadde 110 millioner innbyggere. Australien og Kanada, hvis utstrekning er meget større og som muligvis hver for sig har betingelsene for aa underholde en like saa stor folkemengde, hadde 5—7 millioner innbyggere. Den euroupeiske befolknings eksistens var som følge derav paa det alvorligste truet av enhver begivenhet som maatte medføre en nedgang i landenes produksjonskapital eller endog bare stanse denne kapitalopsamlings jevne vekst.

Verdenskrigen medførte en slik ødelægges i voldsom maalestokk. I nogen grad derved at fabrikker og maskiner blev ødelagt av fiendtlige hæere. Men dette var allikevel av forholdsvis liten betydning. Den ødeleggelse som har medført den nuværende katastrofe er av en ganske annen art.

Den moderne industris hjelpekilder, maskinene og hele det tekniske apparat er av forholdsvis kort varighet. Det slites op ved bruk i løpet av faa aar. En maskines gjennomsnittsliv er fra 7—20 aar. For at produksjonskapitalen skal kunne vedlikeholdes maa derfor bedriftene gradvis erstatte de maskiner hvis produksjonsverdi er vesentlig forringet ved slit, og dessuten maa hele produksjonsapparatet holdes i reparert stand. For aa opnaa dette resultat, og for at kapitalansamlingen skal kunne økes og holde

tritt med folkemengdens vekst maa en temmelig stor del av den tilgjengelige arbeidskraft anvendes til aa skape ny produksjonskapital; til bygning av fabrikker, til nye maskiner og tekniske anlegg. Under en jevn vekstperiode opprettholdes likevekten nogenlunde mellom den arbeidskraft som anvendes

brikker blev ikke bygget. Og de anlegg man hadde blev ikke holdt i forsvarlig reparert stand. Ved fredsslutningen var som følge derav Europas industrielle hjulpekilder betraktelig mindre enn før krigen, produksjonsevnen var gaatt nedover. Samtidig var folkemengden paa tross av krigens masse-

til aa produsere forbruksgjenstande, og den arbeidskraft som anvendes til aa produsere ny produksjonskapital. Dette var tilfelle i Europa i tiden umiddelbart før verdenskrigen.

Da krigen brøt ut forrykkedes denne likevekt fullstendig. Og ettersom krigsaarene skred frem blev etterhvert det hele produksjonsapparat satt i virksomhet til produksjon av krigsmateriell og nødvendige forbruksgjenstande. Men selve produksjonsapparatets vekst stanset. Nye maskiner og nye fa-

nedslagning, øket med adskillige millioner. Under disse omstendigheter var det paa forhaand klart at en gjenopbygning kun var mulig ved de aller største anstrengelser, og derved at andre hensyn sattes til side for befolkningens felles tarv. Samtidig var det aapenbart at en yderligere forringelse av produksjonsevnen, en fremadskridende opslitning av produksjonsapparatet uten nybygning maatte medføre tilintetgjørelse for en stor del av befolkningen. Naar undtas England og enkelte av de smaa nøytrale sta-

ter, har den ødeleggelsesprosess som blev paabegynt under krigen fortsatt med øket kraft i aarene efter krigen. Europa har stort sett anvendt hele sin aktive produksjon til aa frembringe varer for forbruk. Samtidig har en stigende del av den tilgjengelige arbeidskraft været ubenyttet, blandt annet, fordi de tekniske hjelpeskilder er forringet og ikke lenger strekker til for hele den befolkning som skal finne beskjeftigelse. De land hvis industrielle hjelpeskilder er tilstrekkelig store lar i utstrakt grad fabrikkene staa ubenyttet hen, fordi en vesentlig del av produksjonen er beregnet paa eksport, og da de tidligere kjøperes økonomi er ødelagt er de ute av stand til aa motta den samme varemengde som før krigen. Europa forbruker nu sin produksjonskapital. Den utvikling som finner sted blir stadig vanskeligere aa stanse, og kan den ikke stanses blir resultatet nødvendigvis at Europas folkemengde forminskes til det antall som det kan underholde i egenkap av jordbruksland. Det vil si at minst to tredjedele av befolkningen gradvis sulter ihjel.

Selv under de gunstige forhold som var til stede før verdenskrigens utbrudd var Europas produksjonsoverskudd, og inntektene paa dets uteneuropéiske skibsfart utilstrekkelig til aa betale dets import. Men de européiske industristater hadde i det forutgaaende aarhundredes forløp opsamlet svære tilgodehavender i fremmede verdensdeler. Oppbygningen av de nye verdensdeler fant i begynnelsen i meget stor utstrekning sted ved hjelp av européisk kapital, og det samme var tilfelle ved den begynnende industrialisering av Asiens gamle kulturstater. Eftersom folkemengden vokste, ophørte gradvis kapitaleksporten og i tiden umiddelbart før krigen blev den største del av inntektene av de fremmede tilgodehavender anvendt til dekning av import. I krigens løp blev disse tilgodehavender solgt til kapitalistene i de land hvor kapitalanleggene var beliggende, og samtidig satte Europa sig i en meget stor gjeld til de Forenede Stater, og andre uten-européiske land. Vistnok vil intet forsøk bli gjort paa aa betale denne gjeld, og gjeldsbyrden er derfor ikke av stor betydning; men tapet av

de inntekter som de gamle tilgodehavender gav, forverrer enn yderligere de forhold som er skapt ved industriens fremadskridende ødeleggelse.

Mens Europa har mistet en vesentlig del av sin produksjonsevne, med den følge at en stor del av befolkningen vil bli utryddet, hvis ikke vilkaarene i vesentlig grad endres, har utviklingen tatt en ganske annen retning i De forenede stater og de øvrige uteneuropéiske land.

Amerika stod før krigen i gjeld til Europa, og en ganske betraktelig del av Amerikas overskuddsproduksjon blev anvendt til aa betale renter og avdrag paa denne gjeld. Den amerikanske eksportindustri hadde innrettet sig paa dette forhold, og hjemmeindustrien blev beskyttet mot européisk konkurranse ved høie tollmurer uten at dette tilintetgjorde mulighetene for utenrikshandel, fordi det ikke var nødvendig for Europa aa sende Amerika en varemengde som svarte til hvad der blev mottatt.

Under og efter krigen eksporterte De forenede stater veldige varemengder til Europa til meget høie priser, og de européiske nasjoner betalte dels ved aa selge sine tilgodehavender i Amerika, dels ved laan hos den amerikanske stat. Efter krigen gikk der dessuten en strøm av utflytterkapital i form av gull og rørlig eiendom fra Europa til Amerika. Og denne kapital blev ikke lagret som européiske tilgodehavender, den blev amerikansk, fordi eieren flyttet med.

I forhold til folkemengden er De forenede staters naturrikdom tre eller fire ganger saa stor som Europas. Følgen er at det faller meget lettere enn i Europa aa underholde befolkningen. Den gjennomsnittlige produksjonskapital for hver arbeider er meget mindre enn i Europa. Dette betyr ikke at nasjonalformuen er mindre for hvert individ, men den andel av nasjonalformuen som faller paa naturrigdomme er meget større, og den andel som er skapt av menneskelig arbeide, er meget mindre enn i Europa.

I tiden under og efter krigen var Amerikas produktionsoverskudd saa stort, at det ikke alene var istand til aa frembringe de svære varemasser som send-

tes til Europa, men dessuten ustanselig øket den innenlandske produksjonskapital, med med den følge at produktiviteten per arbeider økedes sterkt. Eksporten viste derfor en stadig stigende tendens, for saa bratt aa stanse da Europa hadde opbrukt saavel sine amerikanske tilgodehavender som sin amerikanske kreditt. Det meget store antall arbeidere som var beskjeftiget i eksportindustrien blev arbeidsløse; derved blev befolkningens produksjonsevne forminsket, hvilket medførte arbeidsløshet i andre erhverv og i sin tur drog forminsket kjøpekraft og øket arbeidsløshet efter sig. Mens Europa har et altfor lite produksjonsapparat til aa beskjeftige alle sine arbeidere, har Amerika et produksjonsapparat saa stort, at industrien ikke kan finne avsetning for sin overskuddsproduksjon.

Amerika forsøker aa verge sig mot den tiltagende arbeidsløshet ved aa begrense innvandringen og ved aa beskytte sin industri mot fremmed konkurranse ved høi toll. Denne fremgangsmaate øker vanskelighetene, istedetfor aa minske dem. Imidlertid finner det økonomiske liv i all stillhet sin egen løsning. Den industri som tidligere var beskjeftiget med aa frembringe varer for eksport, omlegges dels med sikte paa det hjemlige marked, dels finner amerikansk kapitalanbringelse i stigende grad sted i land som Kina, hvor industrialiseringen kun er i sin begynnelse, og produksjonskapitalen der-

for har særlig gunstige vilkaar. Amerika er blitt en koloniserende stat, dets overskuddsproduksjon vil bli anvendt til opsamling av produksjonskapital innenlands, i Kina, i Syd-Amerika og i andre nybyggerland — Amerika trues ikke av en varig økonomisk nedgangsperiode.

Da høikonjunkturen forsvandt, gjennegikk landene en forskjellig utviklingsgang, alt eftersom de hadde et overskudd eller et underskudd av produksjonskapital. Tyskland og de andre beseirede, hvis underskudd var stort, forsøkte først aa rette paa misforholdet ved aa erstatte det tekniske produksjonsapparat ved en intens utnyttelse av all tilgjengelig arbeidskraft til lav lønn. Alle var i beskjeftigelse, arbeidsløshet var ukjent. Kapitalforødningen skred imidlertid frem, og produksjonsevnen blev tilslutt utilstrekkelig, selv for det nødtøftigste underhold av arbeiderne. Mange fabrikker maatte lukke, og en periode med stigende arbeidsløshet begynte. Det er forvarslene for hungersnøden, ti for denne arbeidsløshet er der ingen redning.

Land med kapitaloverskudd som Amerika, møtte krisen med masseavskjedigelse av arbeiderne, en periode av arbeidsløshet begynte, for derpaa aa bli avløst av en langsom nedgang av produksjonen efter de nye forhold med stigende arbeidsløshet. Disse land er ifærd med aa finne en ny likevekt.

Da krigen endte, var ødeleggelsen av Europas produksjonsevne allerede skredet saa langt frem, at gjenopbygning bare var mulig paa betingelse av at alle andre hensyn blev satt til side til fordel for samfundenes fellesinteresser. I steden derfor tiltok den private utnyttelse av profitmulighetene, og kapitalforødelingen tok øket fart. Fredsbetingelsene var i høj grad egnet til aa paaskynde denne utvikling.

Fredstraktaten flyttet landegrensene, og endret statenes innbyrdes politiske forhold ganske som om den feudale samfundsorden ennu bestod, og hver enkelt husholdning enten ernærte sig selv eller fikk sine behov dekket fra det nærmeste opland. Der merkes intet fremskritt sammenlignet med de politiske traktater som blev inngaatt i middelalderen, ingen annen erkjennelse av at ogsaa samfundenes økonomi spiller en viss rolle enn den at skadeserstatningen blev fastsatt til fantastiske summer.

I middelalderen kunde landene splittes op, grenser flyttes, og fremmed land undertvings uten annen skade enn at der blev gjort vold paa innbyggernes aandelige frihet og nasjonalfølelse. Idag ligger forholdene anderledes an. Fabrikkene er verdiløse uten raastoffkildene, raastoffene er verdiløse uten fabrikkene. Skiller man dem ad, blir begge liggende ubenyttet hen. De grubedistrikter som blev tildelt Polen er foreløbig uten synderlig verdi for landet, fordi samfundet gaar med underskudd og ikke er istand til aa oparbeide ny kapital. Selv i beste fall vilde det ta en aarrekkje aa skape den industri som mangler. Samtidig blev fabrikkene verdiløse for Tyskland, fordi raastoffene ikke lenger var tilgjengelige. Meget

verre var virkningen av den franske annekasjon av Saar-distriktet, og den efterfølgende okkupasjon av Ruhr. Der blev rettet et tiltetgjørende slag mot hele det tyske produksjonsliv, fordi hele det vestlige Tysklands industri blev avstengt fra sin malm og sitt kull. Samtidig savnet Frankrike all evne til aa finne anvendelse for det jern og kull og staal som frembringes i Ruhr. Selv om den passive motstand ikke hadde stanset produksjonen, vilde forholdene ikke derved blitt vesentlig bedret, saalenge hindringer blev lagt i veien for en fri økonomisk utnyttelse i Tyskland av Ruhr- og Saaromraadenes raavarer. Der er selvfølgelig intet til hinder for at Frankrike anvender disse raamaterialer i sine egne fabrikker, men det kan bare ha til følge at de franske gruber maa legges ned, fordi fabrikkenes produksjonsevne er begrenset. Naar tilstanden er meget slettere i Tyskland enn i Frankrike, saa er den vesentligste aarsak, at den allerede sterkt forringede tyske industri bare delvis kan utnyttes fordi den er adskilt fra sine raastoffkilder. Frankrike selv tar del i den almindelige økonomiske nedgang, og der er liten grunn til aa haape, at det blir istand til aa stanse den indre oppløsning som allerede er langt fremskreden.

Jernbanenettet er en vesentlig faktor i den moderne industristats økonomi. Jernbanelinjene er ikke anlagt tilfeldig, men i nøie overensstemmelse med omsetningslivets behov, forholdet mellem forbrukere, produsenter og raavarer. Hvert lands jernbanenett er anlagt med henblikk paa den økonomiske enhet som landet danner. Naar grensene flyttes, saa forrykkes alle disse forhold med den følge at transportvesenet ikke lenger

kan arbeide med den samme hensiktsmessighet som før. Jernbanenettet, havneanleggene, og alle innretninger som har med transport aa gjøre, taper en vesentlig del av sin verdi. Og transportvesenet utgjør over en femtedel av det vestlige Europas samlede formue. Aarsaken til den fullstendige lamelse av Østerrikes økonomiske liv i tiden umiddelbart efter freden, var ikke bare at unaturlige stengsler blev satt mellem grubefeltene og fabrikkene, men ogsaa at jernbanenettet ikke lenger var hensiktssvarende. Aarsaken til den foreløbige bedring i tilstanden paa tross av den fortsatte kapitalforødnings, var at en begynnelse blev gjort til paany aa danne en økonomisk enhetsstat uten hensyn til de politiske grenser.

Statenes finanspolitikk har sterkt bidratt til ødeleggelsen. Den finansielle politikk som har vært ført, har skjult utviklingen saavel for den almindelige befolkning som for forretningsstanden. Den har skapt en illusjon av profit og rikdom gjennom en tid, da samfundene led voldsomme tap og blev stadig fattigere. Den har gjort det mulig for enkeltmenn aa trekke svære fordeler av den almindelige økonomiske nedgang. Den har hatt tilfølge at samfundets interesser og den enkelte industridrivendes interesser kom i direkte motsetning til hinannen. Ikke bare arbeiderbefolkningen, men selve det borgerlige samfund gaar under som følge av det forhold at den herskende klasse, naar den forfølger sine interesser som privatmenn, undergraver det samfund paa hvis fortsatte eksistens dens fremtid beror.

Statsutgiftene blev under krigen mangdoblet. I budgetforelegget viste dette sig i summer uttrykt i landets mynt, men den underliggende realitet var selvfølgelig at bestemte varemengder blev forbrukt. Disse varer kunde ikke skaffes til veie i fremtiden. I realiteten blev alle verdier fratatt den befolkning som levet mens krigen paa-gikk. Ingen regjering vilde imidlertid ha vovet aa foreslaa en beskatning som svarte til de verdier som blev fratatt befolkningen. Man tok derfor isteden sin tilflukt til laan. Laanene var ikke noget annet enn en beskatningsmetode, og en anvisning paa hvordan samfundenes inntøster i fremtiden skulde fordeles mellem borgerne. Statsobli-

gasjonene representerer ingen verdier, de er ikke formue, men utelukkende en kvittering utstedt av staten til dekning av verdier som er forødt. Landene forarmedes nøiaktig i samme grad som massen av statsobligasjoner vokste. Men de enkeltpersoner som mottok statsobligasjonene i bytte for de verdier som skulde forbrukes, betraktet sig som rike, og ikke som fattige, og innrettet sig derefter. Faktisk blev de ved obligasjonenes hjelp satt istand til aa leve med meget stort personlig forbruk, og paa enhver vis aa tilgodese sine personlige særinteresser. Omkapp med staten deltok de i den almindelige forødnings av de opsamlede verdier. Statsobligasjonene er et ødeleggelsesmiddel som staten har satt i omløp, og som blir anvendt hensynsløst, og uten nogen forstaaelse av konsekvensene, av de privatmenn som eier dem. Den ødeleggelse som er aarsaken til at store mengder av statsobligasjoner utstedes, gjør samfundet fattig, og gjør det til en samfundsmessig nødvendighet at privatmenn ikke lever luksuriøst og i ødselhet. De statsobligasjoner som trer i skattens sted, gir den herskende økonomiske overklasse illusjonen av rikdom, og foraarsaker at den regner med store inntøster, og lever i luksus og ødselhet.

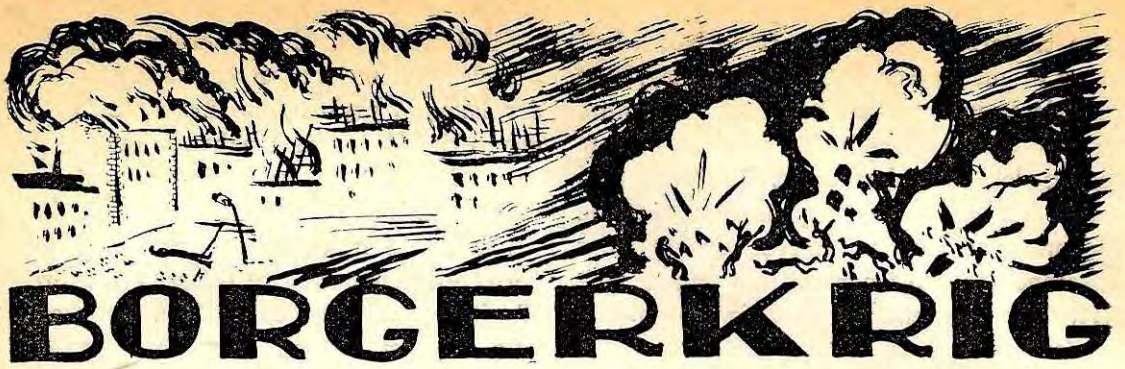
Statsmenn som forstod farene ved den finanspolitikk som blev ført under krigen, har senere til sin undskyldning fremholdt, at den fare hvori samfundet var stedd paa grunn av krigen, nødvendiggjorde og undskyldte det økonomiske bedrag. Denne undskyldning var i ethvert fall ikke tilstede efter krigen, men krigens finanspolitikk blev fortsatt uforandret.

Fredstraktaten var av en slik art, at forsøket paa aa gjennomføre den nødvendiggjorde store staaende armeer. Militærbudgettet blev holdt paa en høide som aldri før krigen. Den innenlandske statsgjeld krevet svære rentebetalinger — den utenlandske gjeld betales ikke — og for et land som Frankrike utgjør disse to poster, militærutgiftene (pensjoner og lignende medregnet) og rentene paa den innenlandske gjeld, over tre fjerdedeler av statsutgiftene. Statens utgifter tas i virkeligheten i sin helhet av den løpende daglige produksjon, og forminsker massen av de tilgjengelige produk-

ter i tilsvarende grad. Utgiftene bæres helt ut av de mennesker som arbeider idag, men der gjøres intet forsøk paa aa gjennomføre en tilsvarende beskatning. Saalangt som gjørlig dekkes underskuddet ved laan, men heller ikke dette middel strekker lenger til. En hurtig nedgang i pengeverdien har fulgt i sporene paa den finanspolitikk som er blitt ført, og finansmenn har gradvis tapt tilliten til denne art pengeanbringelse. Som følge derav har de fleste kontinentale regjeringer grepet til det siste middel som ennå staar aapen for en stat, naar alle andre veier er lukket: underskuddet dekkes ved seddeltrykning. Ingen annen beskatningsmaate er saa skadelig for samfundets trivsel, og ingen annen rammer med saa stor haardhet og uretfærdighet. Europas kapital er overveieende opbygget paa den maate, at den jevne befolkning bruker litt mindre enn den tjener, for derpaa aa overgi disposisjonsretten til det innsparade beløp til de økonomiske herskere i form av bankinnskudd. De store private formuer opsamles ved spekulasjon og profitt, men den reelle opsamling av fast produksjonskapital finner sted og kan kun finne sted ved hjelp av befolkningens innsparade inntektsoverskudd. I det ene tilfelle forflyttes eiendomsretten til verdiane, i det annet tilfelle skapes og opsamles verdier. Ved pengeverdiens usikkerhet og hurtige nedgang forsvinner snart ethvert motiv for aa innsparade endel av inntekten, selv om dette var mulig, og derved tilintetgjøres enhver mulighet for gjenopbygning. I Tyskland har denne utvikling gaatt saa langt at 95 % av statens utgifter dekkes ved seddeltrykning, mens pengeverdien er sunket saa langt, at det antall mark som før krigen svarte til hele Tysklands nasjonalformue nu knapt er tilstrekkelig til aa kjøpe én cigarett. I Frankrike staar det ennå ikke saa ilde til, men utviklingslinjen er den samme, og sluttresultatet kan neppe være i tvil. I hele Europa skrider tilintetgjørelsen av det økonomiske grunnlag hurtig frem. Alt trekker i samme retning: krigens ødeleggelser, fredstraktaten, sperringen av fabrikkene fra deres raastoffkilder, statenes finanspolitikk, hele den bestaaende samfundsorden som den herskende klasse klynger sig til mens den gaar under.

Ved siden av de konkrete økonomiske aarsaker til nedgangen og ødeleggelsen er der kommet psykologiske momenter av veldig rekkevidde som trekker i samme retning. Der klages, og utvilsomt med rette, over at ikke alene den tekniske produktivitet er gaatt nedover, men at ogsaa arbeiderne gir langt mindre energi og interesse til sitt arbeide enn før. Man forsøker aa bøte paa det ved offentlig propaganda for arbeidsomhet og pliktoppfyllelse. Det faller for døve øren. Man øker arbeidstidens lengde. Det er uten enhver virkning, fordi arbeiderne tar igjen i forminskert arbeidstempo hvad de maa gi i øket tid. Aarsaken er at arbeiderne ingensteds lengere tror, at deres anstrengelser vil gavne dem, eller at nedgangen kan stanses uten at profittsystemet bortskaffes, og hele samfundsordenen omlegges. Alle begivenheter gir styrke til denne opfatning, og høilydte forsikringer fra dem som drar fordel av at det nuværende samfundssystem oprettholdes er ikke egnet til aa avsvække den forvissning som har festnet sig hos arbeiderklassen. Det eneste bevis som vilde være av verdi, nemlig økonomisk fremgang, er samfundet ute av stand til aa levere. Under disse omstendigheter forsvinner all arbeidsvillighet, og det svar som gis om det paapekes at tilstanden derved enn yderligere forverres, er: Saa meget desto bedre; jo før kommer det endelige sammenbrudd, jo før den revolusjon som i lengden ikke kan undgaas, desto kortere blir pinen.

Det er ikke bare arbeiderne som har tapt tilliten til de europeiske samfunds fortsatte bestaaen. All den kapital som kan trekkes bort, eksporteres i stilhet, og plaseres i sikrere land. I virkeligheten har alle, fra arbeideren til den store industriherre, tapt all tro og tillit til det samfund som bestaar i alle de land hvor krisen har utviklet sig tilstrekkelig langt. Den ene part forbereder sig paa revolusjon eller undergang. Den annen paa flukt, naar uværet bryter løs. Bare bønderne sitter i ro tilbake, gjeldfrie paa sine gaarder, fordi fordringene har tapt sin verdi. De gjør intet for aa endre det bestaaende, og litet for aa bevare det. De er blinne for den fremtid som de aapenbart gaar imøte.

I en rekke av Europas land er verdenskrigen blitt fulgt av borgerkrig. Det skyldes ikke at menneskenes ondskap er øket eller at de ikke har faatt tilstrekkelig tilfredsstillelse for sin mordlyst i den verdenskrig som er avsluttet. Det skyldes at den økonomiske organisasjon, den statslige orden og de tradisjonsmessige forhold mellem menneskene som tillot Europas folkemengde aa øke fra 180 millioner til 450 millioner i løpet av hundre aar er slaatt istykker og revet op. Borgerkrigen vil først slutte naar enten en ny orden er innført som skaper levelige vilkaar for den befolkning man nu har eller naar befolkningen er redusert tilstrekkelig til at de som er igjen kan skaffe sig det fornødne til livets ophold. Dette kan inntre efter kortere eller lengere tid, men det er helt sikkert at en balanse alene kan opnaaes paa den ene eller andre av disse to maater.

Menneskene kan ikke selv beslutte en passende reduksjon av menneskenes antall. De kan beregne noksaa nøiaktig hvor mange mennesker normalt kan leve under de endrede forhold, men enhver planleggelse av en ordning paa grunnlag av denne beregning støter paa uoverstigelige vanskeligheter. Til disposisjon for menneskelig handling og virksomhet staar derfor bare den utvei aa oprette en ny balanse som skaper levelige vilkaar for den befolkning man nu har. Menneskenes bestrebelse gaar derfor bare i denne retning naar det gjelder aa oprette stabilitet under de nye forhold. To vesensforskjellige fremgangsmaater er utpekt som tjenlige til opnaaelsen av dette maal: den nye balanse kan enten naaes gjennom en revolusjon som skaper en ny

samfundsorden eller gjennom en haardhent og hensynsløs reaksjon som med alle midler vil holde enhver uro nede.

Tiden efter verdenskrigen har bragt eksempler i begge retninger. De revolusjonære reisninger i Bulgarien, Ungarn og Finland er visstnok misslykket, men i Sovjetrusland sitter nu kommunistene ved makten paa syvende aaret og utsikten til at sovjetregjeringen skal styrtes blir stadig mindre. Paa den annen side har de reaksjonære krefter festnet sig og satt sig tilrette efter at de revolusjonære forsøk var mislykket, i land som Ungarn og Finland. En reisning mot reaksjonen i Bulgarien er endt med en katastrofe. I Italien har Mussolinis diktatur ikke alene festnet sig saaledes at en forandring i nær fremtid er blitt helt usannsynlig; men fascismen har endog tross den affektasjon og det teater som er helt uløselig forbundet med bevegelsen selv saavel som med dens leder været istand til aa gi reaksjonen en reisning og et aandelig innhold som den ellers ikke vilde ha faatt.

Gjennem hele det siste aar har kampen paagaatt i Tyskland. Resultatet av kampene her vil bli ganske avgjørende for utviklingen i de øvrige land. Tyskland er et land med saa stor indre kraft saavel befolkningsmessig sett som hvad økonomiske verdier angaar at helhetsbilledet først vil faa sitt endelige utseende naar det er avgjort om disse krefter skal stilles til reaksjonens eller de revolusjonære bevegelsers disposisjon. Tilstanden i Tyskland er forlenget moden for en avgjørelse og hele verden har siden begynnelsen av aaret og tii dets slutt ventet avgjørelsen. Ingen har noe aa vinne ved en utsettelse. Slik som tilstanden nu er

betyr den tid som gaar hen uten at noen avgjørelse treffes en stadig forringelse av de verdier som samfundet ogsaa under de nye forhold skal leve paa, og som ogsaa den nye maktthaver faar aa operere med hvad enten han tar makten paa vegne av reaksjonen eller den sociale revolusjon.

Men tiden er gaatt og ingen endelig avgjørelse er blitt truffet. Det betyr at sannsynligheten av en ordning ved menneskelige beregninger og planer stadig blir mindre. Den økonomiske ødeleggelse medfører ikke alene at enhver nyordning umuliggjøres overhode, uavhengig av hvilket system den gjennomføres etter. Men den almindelige forarmelse virker ogsaa oppløsende paa menneskenes evne til samlet handling, de beskjeftiger sig ikke lenger med langsiktige planer om en varig ordning, men søker de nære maal som bestaar i aa skaffe mat for dagen. Ytterpartiene har brukt op sine feteste overskrifter og sine farligste og kraftigste ord uten at noe er skjedd og ingen gidder lenger tape sin plass i køen for deres skyld.

I løpet av høsten har begge ytterpartier lidt skjebnesvangre nederlag. Fascistkuppet i Bayern, opmarsjen mot Berlin blev en komedie som ganske har berøvet reaksjonens stormtropper enhver respekt eller tillit. Det kommunistiske parti er forbudt, dets hundremannsgarder er oppløst, arbeiderkvarterene i de farlige byer er rensset for vaaben. Det behøver ikke aa bety saa svært meget, hvis først krisen blir akut trenges det ikke lang tid før nye menn skaper nye organisasjoner med nye vaaben. Men en slik utvikling er ikke lenger sannsynlig.

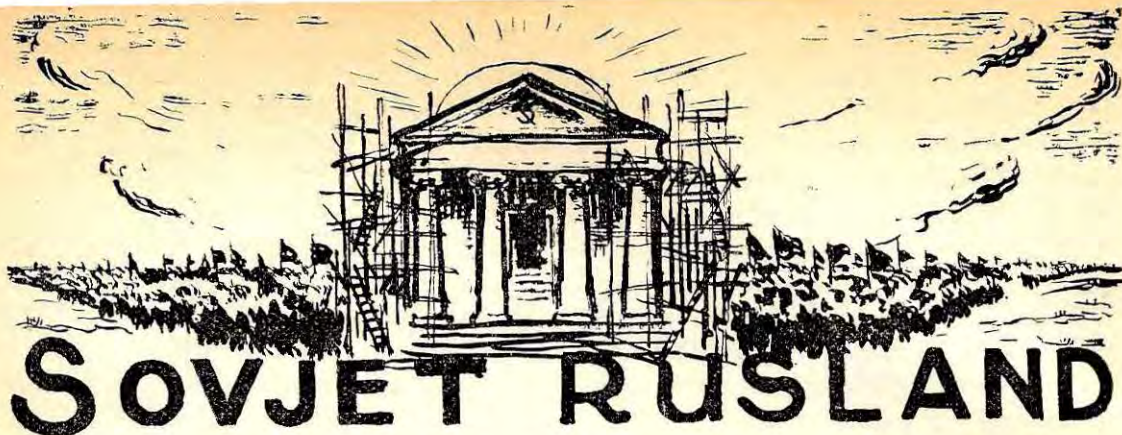
Hvad vil saa skje?

Den tyske regjering har klart aa slaa ned opposisjonen tilhøre og tilvenstre. Den har skaffet en slags ro tilveie og hevdet statsmyndighetens autoritet. Men den kan ikke forhindre den økonomiske ødeleggelse,

den kan ikke endre det faktum at befolkningen lever paa opsparte verdier og at det blir mindre tilbake for hver dag som gaar. I den seneste tid er der dukket op planer om en henvendelse til Nasjonenes forbund med anmodning om hjelp i likhet med den som blev Østerrike tildel og som reddet dette land fra en katastrofe. Disse planer er av verdi som juleevangelium, men deres gjennomførelse er en umulighet. Østerrike er et lite land med 7 millioner mennesker. Tyskland har 60 millioner og dessuten er den økonomiske ødeleggelse her langt mere fremskreden enn den var i Østerrike da hjelpen blev ydet. Det avgjørende moment er imidlertid at et gjenreist Tyskland representerer en økonomisk og politisk makt som ingen av de stormakter som eventuelt skulde «hjelp» ønsker aa se som konkurrent.

Allerede nu befinner bybefolkningen sig i en elendighet som er uten sidestykke i noe civilisert land. Bondebefolkningen har det alt i alt bedre enn paa lange tider, den er praktisk talt gjeldfri og fortjenesten i de gode tider er anbragt i landbruksmaskiner og bygninger som er stabile verdier. Eftersom elendigheten i byene økes og regjeringens maktesløshet stiger vil der vel en dag i byene danne sig bander som drar ut paa landet for aa plyndre. Saa har man borgerkrigen igjen. Dens formaal er ikke lenger aa skape nye vilkaar for den eksisterende befolkning. Det blir en kamp for livet om verdiene, en mot alle og alle mot en. Den vil først slutte naar der paany er skapt balanse mellom de økonomiske verdier landet kan frembringe paa den ene side og landets befolkning paa den andre.

Utviklingen bestemmer sin egen vei uavhengig av menneskelige beregninger og planer. Den vil i fornødent fall følge en bane som alle mennesker, uansett opfatninger, uansett fiendskap til døden i politiske spørsmal, maa se hen til med gru og redsel.

Ruslands industri blev i løpet av verdenskrigen og den borgerkrig som fulgte etter, næsten helt tilintetgjort. Dette skyldtes til dels de samme årsaker som medførte kapitalforringelsen i Vest-Europa: bruk og slit uten tilsvarende fornyelse. Men i Rusland skyldtes industriens fullstendige raseren mere en annen faktor som ikke var virksom i Vest-Europa.

Den russiske industri var bygget op ved hjelp av fremmed kapital. Den eiedes i alt vesentlig av tyske og vesteuropéiske kapitalister som ogsaa hadde store industrielle interesser i sine hjemland. Den russiske industri blev derfor ikke bygget op i sammenheng med russiske raavarefelter, men i tilknytning til grubedrift og grovindustri i fremmede land. De russiske fabrikker var avtagere av halvfabrikata som blev forferdiget av en utenlandsk industri som hadde de samme eiere som de russiske fabrikker. I overensstemmelse hermed tok tollpolitikken sikte paa aa lette innførslen av halvfabrikata, mens de ferdige produkter blev beskyttet ved høie tollmurer.

De russiske raavarer blev paa den annen side for størstedelen eksportert og i den utstrekning som jernbanelinjene ikke blev anlagt av strategiske hensyn, var saavel jernbanenettet som det øvrige transportvesen anlagt i overensstemmelse med de bestaaende kommersielle forhold. Transportlinjene gikk fra raafelter til eksporthavner, fra importhavner til industricentrer. Forbindelsen mellom raamaterialfeltene og de hjemlige industricentrer var derimot meget slett.

Rusland manglet derfor næsten fullstendig en meget vesentlig del av den moderne industristats bedriftsliv. Den industri som

skulde forbinde de hjemlige raavarer med de fabrikker som leverer det ferdige produkt, fantes ikke.

Krigen, revolusjonen og borgerkrigen isolerte gradvis Rusland fra den øvrige verden inntil all import tilslutt ophørte. Samtidig stanset praktisk talt hele den russiske grubedrift og industri og i 1921 utgjorde produksjonen knapt 10 pct. av produksjonen før krigen. Denne stans i all fabrikkdrift var ikke direkte en følge av hverken krigen eller borgerkrigen, ennu mindre var den resultatet av vanstyre. Årsaken var at de russiske fabrikker ikke lenger kunde forsynes med de halvfabrikata til hvis foredling de var innrettet. Ingen regjering vilde ha vært i stand til aa hindre denne utvikling paa nogen annen maate enn ved aa oprettholde forbindelsen med utlandet.

I land som Tyskland eller England hvor det overveiende flertall av befolkningen ernæres ved industriens hjelp, vilde en lignende katastrofe ha medført utryddelse av den største del av befolkningen. I Rusland var bare 10—15 pct. av befolkningen direkte avhengig av industrien og skjønt denne for en tid ophørte aa fungere var slaget dog ikke tilintetgjørende for nasjonen. Ikke desto mindre er det en betingelse for Ruslands gjenreisning og for en bedring i befolkningens livsvilkaar at industrien igjen bringes paa fote. Arbeidet for aa opnaa dette resultat er gaatt i to forskjellige retninger. Regjeringen, det kommunistiske parti, og fagforeningene har til det yderste anstrengt sig for aa bygge op en uavhengig grovindustri. Der er fremgang i dette arbeide og det er i denne retning at den endelige løsning av Ruslands vanskeligheter maa finnes. Men

opbygningen av en ny industri tar tid, særlig naar de industrielle forutsetninger for fabrikkasjonen av dens maskiner ikke er tilstede. Derfor skrider dette arbeide langsomt frem og for aa løse den øieblikkelige situasjon har den russiske regjering med alle midler forsøkt aa oprette slike forbindelser med utlandet, at innførelsen av halvfabrikata kan gjenoptas.

Ophøret av handelsforbindelsen mellem Rusland og det øvrige Europa er ikke alene en ulykke for Rusland, det rammer ogsaa de vesteuropæiske land meget haardt.

Kornet og raamaterialene fra Rusland blev tidligere byttet mot halvfabrikata som Vesteuropa ikke lenger har kjøpere for. Denne byttehandel, som er fordelaktig for begge parter, kan idag gjenoptas. I stedet importerer Vesteuropa baade kornet og raavarene fra oversjøiske land og til høie priser. I bytte gir de kapitaleksport.

En av de faa veier som ennu staar aapne til i nogen mon aa stanse den økonomiske ødeleggelse avslaes nu av en herskerklasse som beholder makten, men som intet ansvar føler for den befolkning over hvis skjebne den raader.

Som følge av at industrien ikke lenger var istand til aa levere varer fikk de russiske bønder tilslutt praktisk talt ingen ting igjen for den mat de sendte til byen. De mottok penger som betaling, men pengene var verdiløse og bønderne kunde ikke tilbytte sig varer for dem. Da kommunistene kom til makten truedes derfor byene av hungersnød og regjeringen besluttet sig under disse omstendigheter til aa konfiskere bøndernes produksjonsoverskudd. Fremgangsmaaten staar ikke i noget særlig nært forhold til kommunistiske teorier. Den hadde sin aarsak i den praktiske situasjon som forelaa og deri at befolkningen truedes av en hungersnød som bare kunde avverges ved øieblikkelig inn gripen fra makthavernes side. Det er sannsynlig at et reaksjonært diktatur vilde ha innrettet sig paa den samme maate under de givne forhold. Resultatet var at bybefolkningen skaffet sig det aller

nødtørftigste til livets underhold, men bønderne ophørte samtidig aa dyrke mere korn og andre næringsmidler enn de trengte til sin egen husholdning. Alle lagre paa bondelandet blev som følge derav tømt og saavel bønderne som byene blev staaende uten reserver. Samtidig var industrien ute av stand til aa fornye landbruksredskapene, mens paa den annen side svære landstrekninger blev lagt øde av invasjonshærene. Da saa tørken i Volgadalen kom, fulgte en hungersnød som er uten ethvert sidestykke i det moderne Europas historie. Samtidig som denne hungersnød herjet Rusland var overskuddet av hvete og mais saa stort i Sydamerika, at verdige lagre av disse kornsorter maatte anvendes til brensel.

Ruslands industri blev ødelagt i løpet av krigen og borgerkrigen. Det industrielle sammenbrudd var fullstendig, men de økonomiske konsekvenser var ikke tilsvarende skjebnesvangre fordi samfundet i saa ringe grad var industrialisert. Den utryddelse av befolkningsoverskuddet som denne katastrofe drog efter sig er tilendebragt. Ruslands folkemengde er bragt ned til det lavmaal som er forenlig med at hele samfundets økonomi bygges paa jordbruket. Den industrielle gjenopbygning er alt paabegynt. Den gaar langsomt, men veksten er tydelig og hvert skritt fremad betyr en bedring i folkets livsvilkaar. Derfor er samfundet i likevekt og landets regjering sitter fast i sadlen.

I Tyskland og Mellemeuropa er det industrielle sammenbrudd ikke paa langt nær tilendebragt; i Frankrike og Italien er det ennu i sin begynnelse. Med hver maaned som gaar forværres tilstanden, et hvert skritt fremad er et skritt fremad mot ødeleggelsen. I de nærmest følgende aar kommer samfundene vest for Rusland til aa rammes av den samme katastrofe som Rusland alt har gjenlemlevet. Sammenbruddet, hungersnøden og befolkningstapet blir saa meget værre fordi to tredjedeler av de vestlige landes befolkning er avhengig av industrien, mens de russiske industriarbeidere før krigen knapt talte en ottendedel av befolkningen.

England.

Av J. M. Keynes.

Den britiske førsteminister har sluppet løs paa oss en kampagne for proteksjonisme. Han hevder at nye forhold har stillet dette gamle stridsspørsmål i en helt ny belysning. La oss da benytte anledningen til aa bringe i erindring en del grunnleggende sannheter som de nye forhold ikke har rokket.

Frihandelssystemet er basert paa to grunnleggende sannheter som, med enkelte aapnbare og erkjente begrensninger ikke vil kunne trekkes i tvil av nogen som forstaar hvad dette slagord betyr:

Det er et riktig økonomisk prinsipp at vi anbringer vaar kapital og vaar arbeidskraft i produksjonsbrancher som vi er bedre skikket til aa drive enn andre folk, og at vi utbytter produktene fra disse brancher mot varer som vi er mindre skikket til aa produsere.

Dette er et prinsipp som hver mann med sunn sans forfølger i sitt private liv. Han koncentrerer sin energi paa virksomhetsomraader hvor hans duelighet er størst sammenlignet med andre menneskers; og han overlater til andre hvad de kan gjøre bedre enn han.

Der er fire, og kun fire, anerkjente undtagelser fra denne regel, og det saavel naar det gjelder nasjoner som individer:

1. Hvis en spesiell branche, eller de arbeidsvilkaar som den krever, av grunner som intet har med økonomi aa gjøre, er særlig usunne eller ubehagelige, eller hvis de paa den annen side er særlig ønskværdige, kan disse ting gi rimelig foranledning til tollbeskyttelser eller produksjonslettelser. Slike tilfeller finner man selvfølgelig ikke enten blant eksport-varer eller import-varer som helhet betraktet. Mange mener imidlertid at opmuntring av jordbruket hører inn i denne forbindelse.

2. Hvis en vare eller en produksjonsgren er av en slik art, at det ikke er trygt enten for nasjoner eller individer aa gjøre sig fullstendig avhengig av utenlandske tilførsler med hensyn til den, er der gode

grunner som taler for aa insistere paa at vi i det minste bør bevare evnen til aa produsere denne vare hjemme. Dette gjelder saaledes «nøkkel-industriene», som iøvrig er varetatt ved den gjeldende lovgivning. Den vesentligste innvending som kan rettes mot denslags lovgivning, er at proteksjonistene under dekke av den ser sig istand til aa smugle inn i tariffen varer som i virkeligheten ikke oppfyller betingelsene.

3. Hvor den relative underlegenhet i produksjonsdueligheten skyldes manglende øvelse eller erfaring hos vaare egne bedrifter, kan der være grunn til aa gjøre foreløbige innrømmelser for aa erhverve den erfaring som trenges. Dette er tilfellet med «barne-industriene». Men her er innvendingen igjen, at proteksjonistene har en tilbøyelighet til aa utstrekke sin faderlige beskyttelse ogsaa over tilaarskomne eller lite lovende «barn». Det vil riktignok ikke lett inntreffe i et gammelt industriland som England, undtagen i industrier som bygger paa en ny oppfinnelse. Jeg kjenner ikke til noe særlig betydningsfullt eksempel paa dette, undtagen i motorindustrien, — som allerede er sterkt tollbeskyttet.

4. Hvor billige priser paa importvarer av særlige grunner ikke synes aa skulle bli permanente, mens de allikevel kan utkonnurrere og ødelægge vaare egne bedrifter, saa lenge de varer, kan der være grunn til aa ta foreløbige forholdsregler. Dette er tilfellet med «dumping» og med import fra lande hvis valuta er synkende. Stort sett er de tilfeller som hører inn i denne gruppe ikke saa almindelige som det kunde synes. Vi maa her veie mot hinannen den direkte nytte av aa faa varene billig, mot den indirekte skade som voldes vaare hjemlige bedrifter. Det er ikke saa at vi i øieblikket lider under alvorlige vanskeligheter av denne art; og i den utstrekning det i spesielle tilfelle har kunnet paavises aa være forholdet, er det allerede varetatt ved den gjeldende lovgivning.

Den annen hovedsannhet er den, at det umulig kan være forbundet med skadelige følger aa motta verdifulle varer fra utlandet. Hvis vi skal betale disse varer konstant, kan vi kun betale med eksport av varer og tjenester, og byttet vilde overhodet ikke finne sted (bortsett fra de undtagelser som nettop er nevnt), hvis der ikke var fordeler forbundet med det. Eksport som ikke betales ved import representerer en forminskelse av den kapital som landet har aa raade over.

En kunstig vanskeliggjørelse av importen maa saaledes *enten* ramme ogsaa eksporten *eller* innebære en kunstig stimulus for kapitalen til aa forlate landet

Hvis vi nu i det heletat skal innlate oss paa aa gripe inn i det naturlige varebytte, maatte hensikten aapenbart være aa beholde kapitalen i landet, ikke aa drive den utenlands. I betraktning av den bolignød som er tilstede, og i betraktning av den nødvendighet som foreligger for aa nyttiggjøre den voksende tilførsel av arbeidskraft i fabrikkene og i erhvervslivet, trenger vi mere kapital enn vi har, og vi maa innrette oss slik at det overskudd i resurser som foreligger, blir anvendt til aa øke vaar evne til fremtidig produksjon, og til aa skaffe hus til vaar egen befolkning. Man har efter min opfatning allerede gitt kapitaleksporten mere enn opmuntring nokk. Med den forminskede opsparing og det økende behov som foreligger i øieblikket, er vi ikke i den rette stilling til aa sende varer ut over den øvrige verden, og intetsomhelst faa tilbake i bytte.

Vaar import er vaar inntekt. Aa legge hindringer i veien for den, er aa bære sig ad som en forretningsmann som vilde forsøke aa hindre sine kunder og sine debitorer i aa betale sin gjeld.

Intet av disse hovedprinsipper berøres i mindste maate av hvorvidt utlandet paa sin side reiser tollmurer mot oss.

Der er et tredje argument for frihandel, skjønt langt mindre absolutt og mere beroende paa skiftende omstendigheter enn de første to, — nemlig prinsippet om «laissez-faire». Dette er aldri noget avgjørende argument. Den gamle opfatning, at individernes egne interesse, naar den faar ø

rere uten innblanding, alltid vil fremkalle de beste resultater, er ikke riktig. Eftersom erkjennelsen øker og regjeringsmetodene forbedres, krever hensynet til det almene beste mange inngrep i den enkeltes handfrihet. Ikke destomindre lar vi oss i et tilfelle som dette, hvor tidsspilde, omkostninger, og endeløse rivninger vil bli den sikre følge, ikke nøie med et øieblikkelig lune hos en minister som mangler stoff til en tale paa et partimøte, til aa retferdiggjøre et slikt inngrep. Vi krever derimot solide og paapekelige fordeler for staten, omhyggelig uttenkt og tydelig forklart.

De argumenter som her er nevnt, retter sig mot tollpaalegg, hvis hensikt det er aa holde fremmede varer ute. Dette er ogsaa Baldwins hovedformaal. Det er derfor disse argumenter som er av betydning for hans forslag. I betraktning imidlertid av, at proteksjonister hurtig skifter over til aa argumentere ut fra andre utgangspunkter enn de som i virkeligheten ligger til grunn for deres standpunkt, vil det være det tryggeste aa fullstendiggjøre denne raske oversikt over det hele emne.

Innførselstoll har til forskjellige tider vært foreslaatt i tre hovedøiemed: —

1. Begunstigelse av import fra enkelte tilførselssteder i motsetning til andre, *preferansesystemet*.

2. Tollkrig mot fremmede land i det haap at disse land paa sin side vil gjøre innrømmelser for aa avverge skaden, *gjengjeldessystemet*.

3. Utnyttelsen av et foreliggende fullstendig eller delvis monopol i den hensikt aa faa en fordelaktigere vekselkurs ved aa begrense omsetningens størrelse. *La utlandet betale*.

I alle disse tilfelle kan det være et spørmaal hvor nettoen av fordelene kommer til aa ligge. Der foreligger i ethvert fald ikke nu nogen ny situasjon for noen av dem. Spørmaalene har vært diskutert op ad vegger og ned ad stolper hundreder av ganger. Jeg behøver neppe aa antyde, at det siste av alternativene i særlig liten grad er anvendelig paa de forhold som foreligger i øieblikket. Innførelse av en eksport- eller importtoll med dette formaal for øie er av samme art som en avtale mellem produsenter om aa forøke kunderne en pris som ligger

over konkurranseprisen. Et slikt tiltak er særdeles uklokt, hvis de som setter det igang ikke er helt sikre paa sin monopolstilling, og paa kundernes manglende anledning til aa gaa andetsteds. De tar ikke sikte paa aa øke omsetningen, men paa det motsatte. Det er et forsøk paa aa opnaa bedre betaling hos de utenlandske kunder ved kunstig aa begrense omsetningen. Et forsøk av den art vilde være særlig utilraadelig paa et tidspunkt som det nuværende, da vi allerede er i færd med aa miste vaare markeder fordi vi stiller for høie krav.

Vanskelighetene i spørsmålet om frihandel har tidligere i almindelighet hat sin aarsak deri, at proteksjonistene, mens de i virkeligheten har tilstrebet tollbeskyttelse for beskyttelsens egen ynkværdige skyll, i almindelighet har rykket frem under dekke av en ugjennemtregelig taake av undtagelsesargumenter, — jordbrukets og racens bevarelse, Nøkkellindustrier, Barneindustrier, Dumping, Preferance, Tollkrig og «La utlandet betale.»

Det er alltid vanskeligere med faa ord aa bevise at visse spesielle fordeler er usandsynlige eller sjelden forekommende, enn aa imøtegaa den enkle paastand — hvorvidt der er eller kan bli noen fordel overhodet. Denne gang er luften imidlertid klarere. Det er ikke spørsmaal om skatt paa matvarer. Den eneste betydningsfulle industri — motorindustrien — som med den aller elskverdiggste fortolkning kunde kalles et barn, er allerede sterkt tollbeskyttet. Nøkkellindustrier og Dumping er varetatt i industribeskyttelsesloven. Preferanse er allerede innrømmet omtrent saa langt som det overhodet lar sig gjøre uten matvarebeskatning. «La utlandet betale», er i øieblikket et halsløst paafunn av de grunner som ovenfor er nevnt. Tilbake som gjenstand for mulig nærmere omtale blir spørsmålet om tollkrig. Den vesentlige innvending mot dette argument er dets yderliggaaende uforlignelighet med proteksjonistenes hovedargument, som er at det gjelder aa skape en varig ordning av arbeidsløsheten. Det er nettop særkjendet for tollkrigsfortollingen at tollsatsene fikseres med den tanke for øie at de skal kunne fjernes hurtig og plutselig, naar de har tjent sin hensikt. Det er aapen-

bart at en utvidelse av hjemmeindustrien ikke kan settes igang under den beskyttelse som slike tollsats vil yde.

Sannheten er at vi siden krigen har eksperimentert med alle tenkelige avarter av tollbeskyttelse, og at vi allerede har opnaadd aa skape en helt forferdende samling av omsetningsvanskeligheter. Det er saaledes falt i Mr. Balwins lodd, som den siste og taapeligste forkjemper for systemet, aa styrte sig hodekuls inn i et forsøk paa aa bevise at to og to kan bli fem.

Hvis der er én ting som tollbeskyttelse *ikke* kan utrette, er det aa avhjelpe arbeidsløsheten. Det er den ledende tanke i all tollbeskyttelse aa *begrense omsetningen*, — til fremme av forskjellige andre øiemed som hver for sig kan ha sin mulige berettigelse. Det karakteristiske ved tollbeskyttelsen er — hvad jeg tror saavel motstandere som meningsfeller vil innrømme — at den er et forsøk paa aa produsere under gunstigere betingelser eller i en nasjonalt sett fordelaktigere retning, paa bekostning av en reduksjon i produksjonsresultatenes størrelse. Frihandelsmannen har alltid vært storprodusent, — en mann som blev beskyldt for aa selge for billig, eller aa gi kjøp paa kvaliteten, bare for aa kunne drive produksjonen i stor stil. Men aldri har noen, før mr. Baldwin, villet paastaa at man ved aa reise tollmurer for omsetningen kunde øke dens omfang.

Tollbeskyttelse maa nødvendigvis bety — og heri er der ingen undtagelser — et forsøk paa aa begrense handelen med utlandet; det maa bety at man skal avkreve utlendingen, høiere priser (høiere, maalt i den mengde varer man krever i bytte mot de varer som leveres) paa bekostning av aa handle mindre med ham. Og i den utstrekning sperringen av en importvare ikke innebærer en tilsvarende begrensning i eksporten maa den drive kapital ut av landet.

Vaar opgave er aa finne nye markeder, mere kapital for en voksende industribefolkning. Et forslag om aa løse denne opgave ved aa redusere markederne og opmuntre kapitaleksporten, er en utfordring til landets godtroenhet som vilde være umulig, hvis der hadde vært mer enn 14 dager aa tenke over saken paa.

MINDEFEST.

Bak kirkehvælv med speil og spir
 og gyldne kuplers straalefald
 I feirer nu hin fødselsvé
 i smertens usle stald.

Med fetet kalv til vinens flom,
 i silkeslag og messeserk,
 i rike salers gyldne fest
 I hylder nu en stodders verk.

Men I som drikker vinen nu
 og kysser høit hans fotefar,
 I bær den samme kaape I,
 som hin tids farisæer bar.

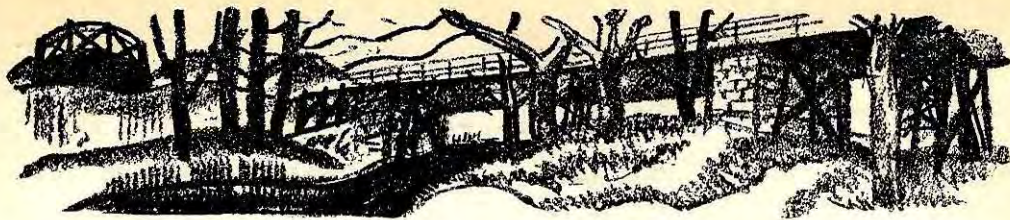
Ja, I som av Jert mette bord
 gir hjertets kval en kort kreditt
 ved slanter til en fattig sjel,
 I handler dog som hin levit.

Ja, I som slaar Jer paa Jert bryst
 og falder dypt paa kne,
 som naaleøiet lyser trangt
 er frelsens vei for Jer aa se.

I, gyldne spir og kuplers pryde,
 der ruger over frelsens skatt;
 tross guld og sølv og orgelverk
 I pranger i en dødsdømt natt.

Men over jordens vide rund
 paa smertens, mørkets, slitets hjem;
 ja, over tusen lave tak
 staar stjernens ild fra Betlehem.

AAKE ANKER ORDING.

RØDE HANRAHANS FORBANDELSE.

Oversatt av C. E. B.

Av *William Butler Yeats*.

En vakker maimorgen drev Røde Hanrahan paa veien nær ved Collooney, og lyden av fuglesangen i buskene som var hvite av blomster, fikk ham til aa synge, der han gikk. Han skulde til sitt eget lille hjem, som bare var en stue, men som han likte bra. For han var trett av saa mange aars vandring fra hus til hus paa alle tider av aaret, og om det enn var sjelden at han ikke blev buden velkommen til aa dele det i huset var, syntes det ham stundom at hans tanker holdt paa aa bli støle liksom hans ledemot, og det var ikke saa lett for ham som det hadde vært aa skjemte og jaale natten igjennem og faa alle guttene til aa le med sin morsomme snakk, og lokke kvinnene med sine viser. Og for en tid siden hadde han slaatt sig ned i en stue som en fattig mann var gaat fra for aa onne og aldri var kommet tilbake til. Og da han hadde bøtt halmtaket og laget en seng i roen med noen sekker og busker, og sopt gulvet, var han vel fornøyd med aa ha et litet hjem for sig selv, hvor han kunde gaa ut og inn som han syntes, og sitte kvelden lang med hodet i hendene hvis utaaligheten var over ham, og ensomheten efter gamle dager. En efter en begynte grannene aa sende barn inn saa de skulde lære noget av ham, og med det de førte til ham, noen egg eller et havrebrød eller etpar stykker torv, greide han aa leve. Og om han nu og da gikk for aa ha et vildt

døgn inne i forstaden, saa sa ingen et ord for den saks skyld, for de visste at han var dikter, med vildring i sitt hjerte.

Det var forstaden han kom fra den maimorgen, og lett nokk om hjertet, mens han sang en ny vise som var kommet paa ham. Men det varte ikke lenge før en hare fløi over hans vei, og blev borte innover markene, gjennom de løse stener i gjerdet. Og han visste det var ikke noget godt tegn at en hare kom tversover veien, og han husket paa haren som hadde ført ham vekk til tussefolket i Echtge berg, den tid Mary Lavelle hadde ventet paa ham, og hvorledes han aldri siden hadde kjent tilfredshet lang tid av gangen. «Og det er ventelig nok at de setter op noget vondt for mig nu», sa han.

Og da han hadde sagt det, hørte han lyden av graat fra marken ved siden av, og saa over gjerdet. Og der saa han en ung pike som sat under en hvit haktornbusk og graat liksom hennes hjerte skulde sprenges. Ansiktet hennes var gjemt i hendene, men det bløte haaret, og den hvite halsen, og den ungdom som var over henne, fikk ham til aa minnes Bridget Purcell og Margaret Gillane og Maeve Connellan og Dona Curry og Celia Driscoll og alle de andre piker som han hadde laget viser for og lokket hjertet fra med sin gjøgglende tunge.

Hun glyttet op, og han saa hun hørte til mellom grannene, datter av en bonde. «Hvad

er det med dig, Nora?» sa han. — «Ingenting du kunde ta fra mig, Røde Hanrahan». — «Har du noen sorg, skulde nettopp jeg være god for aa hjelpe dig.» sa han derefter, «for jeg kan grekernes historie, og jeg vet vel hvad sorg er, og skilsmisse, og verdens møde. Og skulde jeg ikke greie aa frelse dig fra plage», sa han, «saa er der mangen jeg har frelst fra den med makten som er i mine viser, som den har vært i visene til alle diktere før mig fra verdens ophav. Og jeg selv skal sitte med de andre diktere og tale ensteds fjernt bortenfor verden til livs og tiders ende,» sa han. Piken holdt op aa graate, og sa: «Owen Hanrahan, jeg har ofte hørt du har hatt sorg og forfølgelse, og at du kjenner all verdens plage siden den tid du nektet vettedronningen i Echtge berg din elsk; og at hun aldri har latt dig være i fred siden. Men naar det er folk fra denne jord som har skadd dig, da vet du godt hvorledes du skal skade dem igjen. Og vil du nu gjøre det jeg ber dig om, Owen Hanrahan?» sa hun. «Ja sannelig vil jeg gjøre det,» sa han.

«Det er far og mor og brødrene mine,» sa hun, «som er paa aa gifte mig bort til gamle Paddy Doe, fordi han har en gaard paa femhundred maal bortunder fjellet. Og det kan du gjøre, Hanrahan,» sa hun, «sæt ham inn i en vise paa den maaten du gjorde med gamle Peter Kilmartin den tid du var ung, saa at sorg er over ham naar han staar op og naar han legger sig, saa at han skal komme til aa tenke paa Colloney kirkegaard og ikke paa aa gifte sig. Og gi dig ikke tid at dryge med det, for de har satt brylluppet til imorgen, og jeg vil heller se solen gaa op over min dødsdag enn over den dagen.»

«Jeg skal sette ham i en vise som skal bære skam og sorg over ham; men fortel mig hvor mange aar gammel han er paa tallet, for det vil jeg ha med i visen?»

«Aa, han er aar paa aar gammel. Han er like gammel som dig selv, Røde Hanrahan.» — «Like gammel som jeg selv,» sa Hanrahan, og det var liksom mælet brast i ham, «like gammel som jeg selv; det er mer enn tyve aar mellem oss! Sannelig, det er en ond dag for Owen Hanrahan naar en pike med mai maanedes blomst paa kindene

synes han er en gammel mann. Aa harm!» sa han, «du har satt en brodd i hjertet paa mig.»

Han snudde saa fra henne og gikk veien nedover til han kom til en sten, og han satte sig paa den, for det var liksom all aarenes vekt hadde kommet over ham i det øieblikk. Og han husket det var ikke mange dagene siden at en kvinne ensteds hadde sagt: «Nu er du ikke Røde Hanrahan men gule Hanrahan, for haaret ditt har faatt lét som en visk drev.» Og en annen kvinne som han hadde bedt om en drikk, hadde ikke skjenket ham fersk melk men sur; og stundom kunde pikene hviske og le med ukyndige unge menn samme tid som han selv var midt oppe i aa bære frem sine viser eller sin tale. Og han tenkte paa hvor stive ledene var med det samme han stod op om morgenen, og hvor vondt knærne gjorde naar han hadde vært paa vandring, og det bares ham for liksom han var blitt en utgammel mann, med frost i skuldrene, og flekker paa leggebenene, og bristende aandedrag, og han selv falmende bort. Og med de tankene kom der paa ham en stor vrede mot alderdommen og alt den førte med sig. Og nettopp da saa han op og saa en stor flekket ørn seile langsomt mot Ballygawley, og han skrek: «Du og, ørn fra Ballygawley, du er gammel, og har vingene fulde av hakk, og jeg skal sette dig og dine gamle lagsfolk, gjedden i Dargan sjø og barlinden ved de fremmedes bratte, ind i visen min saa dere skal være forbandet evig.» Der var en busk ved siden av ham til venstre, og den blomstret som de andre, og et litet vindgufs blaaste de hvite blomster ut over trøien hans. «Maiblomster», sa han mens han sanket dem op i hulhaanden, «dere kjenner ingen alder, for dere dør bort i full skjønnhet, og jeg skal sette dere inn i visen og gi min velsignelse til dere.»

Saa stod han op og plukket en liten gren fra busken, og bar den i haanden. Men gammel og brutt saa han ut som han gikk hjem den dag, lut i skuldrene og mørk i synet.

Da han kom til stuen, var ingen der, og han gikk og la sig paa sengen en stund som han pleide naar han vilde lage et dikt eller et lovord eller en forbannelse. Og han var

ikke lenge om aa lage den denne gang, for de vaabedende barders makt var over ham. Og da han hadde laget den, tenkte han efter hvorledes han kunde sprede den ut over hele bygden.

Noen av dem som gikk og lærte, begynte aa komme inn da, for aa se om der blev skole den dag, og Hanrahan stod op og satte sig paa benken ved peisen, og de stod alle rundt om ham.

De trodde han vilde ta frem Vergil eller messeboken eller ABC'en, men istedet holdt han op den lille haktorngren som han hadde i haanden ennu. «Barn», sa han, «dette er en ny lekse som jeg har til dere idag.

Dere selv og de vakre mennesker her i verden er liksom denne blomst, og alderdommen er liksom vinden som kommer og blaaser blomsten av. Og jeg har laget en forbannelse over alderdommen og over gamlingene, og hør nu efter mens jeg sier den frem for dere.» Og slik sa han —

Dikteren Owen Hanrahan, under en busk
i vaar,
roper vé over hausen sin, for den bare har
visnende haar;
og over den flekkede hanørn fra Balygawley
nut,
fordi den er eldst av alle som kjenner til
vondske og sut;
over den barlind som har været grønn saa
lenge som minne var.
ved «de fremmedes bratte» og tett ved «vin-
denes skar»;
og over den store gjedde i sjøen ved Dor-
gan slott,
med gamle onglar og gammelt riv i sin
lange graa skrott;
og saa forbanner han gamle Paddy Bruen
fra «brudens aa»
fordi hans hode indi er døvt og skollet
utenpaa.
Og Peter Hart, hans granne, og Michael
Gill, hans venn,
fordi de forteller det samme op og op igjen.
Og gamle Shemus Cullinan, som gaar og gje-
ter kjør,
fordi han har to krykker i sine krokete klør;
og han roper en ubønn fra svarte nord over
gamlingen Paddy Doe,

som vil legge paa en snehvit barm sin
skrantne skolt til ro,
som tenker aa tyne en syngende røst og et
hjerter fullt av sæle,
han roper en ubønn over ham saalenge hans
strupe har mæle;
men han bér en velsignelse over blomsten
paa vaarens hekk,
fordi den kommer i skjønnet, og i skjøn-
het blaaser vekk.

Han tok den opigjen for barnene vers for vers, til alle kunde si noget av det, og de gløggeste kunde si alt.

«Det er nok for idag,» sa han saa. «Og det dere nu skal gjøre er aa gaa ut og syng den visen en stund, til tonen til «det grønne sivkippe», for alle dere møter, og for gamlingene selv.»

«Det skal jeg gjøre,» sa en av smaaguttene; «jeg kjenner godt gamle Paddy Doe. Siste Jonsokk slapp vi en mus ned gjennom pipen til ham, men dette er bedre enn en mus.» — «Jeg gaar inn til Sligo by og synger det paa gaten.» sa en annen av guttene. «Gjør det,» sa Hanrahan, «og gaa til forstaden og si det til Margaret Roorey og Mary Gillis, og be dem syng, og faa tiggerne og brøblingene til aa syng det allesteds hvor de kommer hen.» Saa sprang barna ut, krye og fulle av ugagn, og skrek visen mens de sprang, og Hanrahan visste det var ingen fare for at den ikke skulde bli hørt.

Han satt utenfor døren næste morgen, og saa paa sine skolebarn mens de kom op over to og tre sammen. Næsten alle var kommet, og han skjønnte efter solens plass paa himlen om det var rett tid aa begynne, da han hørte en lyd som var liksom surret av en bisverm i luften, eller duren av en skjult elv i den tid de gaar fulle. Da saa han en hop folk komme op mot stuén fra veien, og han la merke til at alle i hopen var gemle menn, og lederne var Paddy Bruen, Michael Gill og Paddy Doe, og der var ikke én i hopen som ikke hadde en askestav eller gren av slaape i haanden. Straks de fikk øie paa ham, begynte stavene aa svinge hit og dit som grener i storm, og de gamle ben aa løpe.

Han ventet ikke lenger, men satte oppover bakken ovenfor stuen, til han var ute av syne for dem.

En stund efter kom han tilbake rundt om haugen, der han gjemtes av tornblad som grodde langs en grøft. Og da han fikk stuen i syne, da saa han at alle gamlingene hadde samlet sig rundt den, og en av dem holdt nettop da paa med aa støte en rake med en tændt halmvisk paa ind i taket.

«Aa, harm,» sa han, «jeg har satt alderdommen og tiden og trettheten og sykdommen op imot mig, og jeg maa dra paa vandring igjen. Og du, o signede Himmeldronning,» sa han, «vern mig mot ørnen fra Ballygawley, barlinden ved de fremmedes bratte, gjedden i Dorgan slottssjø, og mot de tente halmviskene til deres frender, de gamle menn!»

DIKTE AF OLAF BULL.

DRYADEN.

Hun var en ung dryade
fra nogen grønne træer,
og bygd af fine blade
var hendes juniklær —
og slik var sommerhammen:
Konvallen og violen
bøide hoderne sammen
i mønstret paa kjolen!

Jeg var af dem som sværmet
med mange søte skruller
for armen under ærmet
og barmens blyge kupler —
men skjønt jeg ikke torde
berøre kjolens flik,
saa tog jeg dog tilorde
en sommeraften slik:

„De blonde øines blaanen
som De maa gaa og bære,
har nogenting af maanen,
som ingen tør begjære!
For mænds gemene hænder
er De for sart og øm —
ja, den blir tempelskjender,
som favner om en drøm!“

Da lo den bly dryade
og svarte lavt og stille:
„At ha den kjække tanke,
var sletikke ilde!
Men den, som mig beskjemmer
med snak om maaneskjær,
for ham forblir jeg gjerne
den drøm, jeg ikke er — —“

VINDUSKARMEN.

Fra himlens høider kom den store sol,
og fra mit vindu straalte det, mit barn,
som stod og fægtet i sin lekestol
og struttet i en buksebjørn af garn!

Fra blomsterkassen i mit arbejdsrum
det ræktes mig, saa krøllerne kom først —
smaa iltre krøller, trassige mot børst,
— en gylden, bugnende chrysanthemum!

Men bøid tilbake i min store arm
blir ungens pande barnehøi og klar —
veninde i den hvite vinduskarm,
se, hvilket bindende symbol vi har:

Se, dette aabne, alvorsfulde speil
for alle dulgte drømme i vort blod —
for vore dype, dyrebare feil
og for vor arme trang: At være god!

Og se det lille, lykkelige smil
fra slik en urædd liten barnekrop,
som mit i himlens millioner mil
alene for sig selv tar livet op!

Honoré Daumier.

Av Pola Gauguin.

Daumier var haandverkerson, barn av en glasmester og født i Marseille aaret 1808.

Hans far, som var et stærkt lyrisk bevæget menneske, flyttet mens Honoré endnu var liten gut til Paris, og da man med temmelig stor sikkerhet kan gaa ut fra at han har vært et kvikt hode, er det rimelig at anta at han allerede tidlig har erhvervet sig parisergaminens aapne og iakttagende blik for sine medmenneskers karakterejendommeligheter. Det pengehovmod, smaalige intrigespil og borgerlige hykleri som utviklet sig i tidsrummet mellem de to Napoleoners fald, har han sandsynligvis allerede moret sig over i dets spæde time, som moden blev ialfald Daumier en sjelden skarp iagttager, derom vidner i saa høj grad hele hans kunstneriske produktion. At han i sin uavhæn-

gighetsfølelse og sin mangel paa respekt for alt standsbureaukrati er den fødte republikaner, lægger han intet skjul paa. Og de tegninger han næsten daglig traadte frem med i datidens radikale vittighetspresse, blev gnister som næret den ulmende revolutionære brandfakkell. Han var ikke den eneste, som i «La caricature» og «Charivari» med et utrolig taalmod og en enestaaende frimodighet avdækket bristene i samtidens kalkede façade, men han var den talentfuldeste og den stærkeste.

Tendensen var den samme hos andre. Men hans uttryksform var menneskeligere, lidenskapeligere og kraftigere fordi han var en mester i slægt med Balzac og Hugo. Som agitation, som et stadig irritament overfor hovmoden, latterligheten og hykle-

riet var hans verk enestaaende og vil altid vedbli at være det; og allikevel blev det som kunst upaaagtet i hele Daumiers levetid.

Kjendt av navn blev Daumier, men litet paaagtet som kunstner. En sensationel episode kunde han selv notere i levende live og det var da han blev dømt til 6 mdr.s fæng-

Nu idag kaster hans navn glans over fransk aand, vid og menneskelighet. Naar man tænker paa karikaturen som en praktfuld og skarp belyser av de menneskelige svakheter falder Daumiers navn først paa læberne. Naar man bringer i erindring den

sel for en karikatur av Louis Philippe. Forøvrig maatte han nøie sig med at ha moret en hop parisere og ærgret en haandfuld franske embedsmænd og spidsborgere.

Ved sin død i 1879 var han i virkelig-
ten en halvglemte fattig og blind pensionist.

kunst som særlig har fortalt om mennesker i ondt og godt, om natur og unatur, tænker man uvilkaarlig paa Daumiers kunst som en gigantisk parallel til Balsacs «La vie humaine»!

Man maa ikke i Daumier bare se skildreren av en bestemt tid. Saavel hans spot, som hans medfølelse rammer den dag i dag.

I sit sind, som menneske er han humanist, som artist har han ingen anden stil end den det fuldendte skildrende og lidenskapelige strøk — i slgt med Delacroix's — gir hans arbejder.

Med begge ben oppe i det virkelige liv gir han i den skjønneste billedlike prosa uttryk for de bevægelser, strømninger og strømkantringer hvorved livet — gjennom sine skuespillere: menneskene — avspejler sig i hans eget urolige sind.

Daumier var ikke blot tilskuer. Tiltrods for sin store evne som iagttager, blev han ikke kjølig beskuende, men direkte optat av sine medmennesker. Han lo og graat med dem naar han ikke valgte at le og graate av dem. Hans ironi og satire blir derfor aldrig gold — kjølig spottende, den er gjødet av hans ærlige harme og er frodig i sit hjærtelag. Hans interesse ligger ikke i den yttre betragtning, altid er modellen opfattet og plasert i det store miljø: livet. I stort og smaat lar han dem optræde paa denne scene og avslører og former ekstrakten av hver enkelt type.

Hans fantasi er gigantisk, naar det gjælder at trænge ind til forstaaelsen av dem han elsker og dem han foragter, hans evne til at karakterisere og forme enkelt og suverænt billedet av sit offer for spot eller medfølelse er av en saa enestaaende virkning og saa fuldkommen forklaret, at man ikke betænker sig paa at gi Daumier ret.

Han har ret.

En slik muskuløs kraft, en saa naturlig anatomisk smidighet og pompøs elegance som Daumiers kunst gir uttryk for er en sjældenhet selv i et land, som har fostret Delacroix og Rodin.

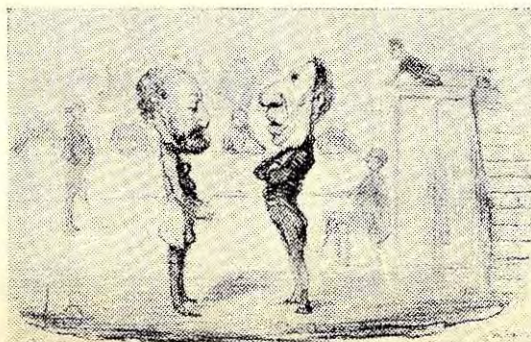
Dette er det som er styrken i Daumiers kunst. Det rike og varme menneskesind, som giver sin glød til hver uttrykfuld linje er hans kunsts skjønnhet og dens størhet. Det er mennesket, republikaneren, den frihetselskende og ensomme, det er manden man ser billedet av naar man tænker paa Daumier. Selv om man beundrer hans mesterlige og enkle uttryksform, saa er det

allikevel som man glemmer den foran hans arbejder og alene lar sig bevæge av værkets rent menneskelige stemningsutbrud. Han ikke blot ser men han lytter godt. — Faa har som han hørt en taler ved at se hans minespil — og uttrykket hos de som lytter.

Han har i sin kunst skildret taleren — ja selve talen fra den høyeste selvsuggestionerte patos og ned til det kjedsommeligste autoritetspræk. Han har skildret stemmen og dens virkning — helteskuespillerens og folketalers patetiske stemningsutfoldelse og alle nuancer ned til kjærringers og politikeres hemmelighetsfulde meget talende hvisken. Han har ikke pugget og studert sig frem, men lynsnart opfattet sine oplevelser og opbevart dem i sit evig glødende menneskesind hvor fantasi og temperament har omformet og forstærket indtrykkene til kraftige kunstneriske uttryk.

Pola Gauguin.

KIRKEN I HARDANGER.

Af Johannes V. Jensen.

*Stands, Vandringsmand, ved dette Hus,
en armodspræget Bedesal,
og lyt en Stund til Elvens Brus,
som toner i den trange Dal.*

*De strenge Fjelde giver Agt
paa Dalen som en skummel Vagt.
Men lys er Natten, øm og nordisk,
en Sjæl af Dagen, overjordisk.*

*Paa Graven lifligt Græsset gror,
og Mælkebøtten sætter Frø,
som glober af et Perlemor
paa Bunden af en Sølvserø.*

*Kun vilde Blomster — intet Træ
de Dødes Ager giver Læ.
Og Kirken, under Taagestjerner,
sin magre Flok af Grave værner.*

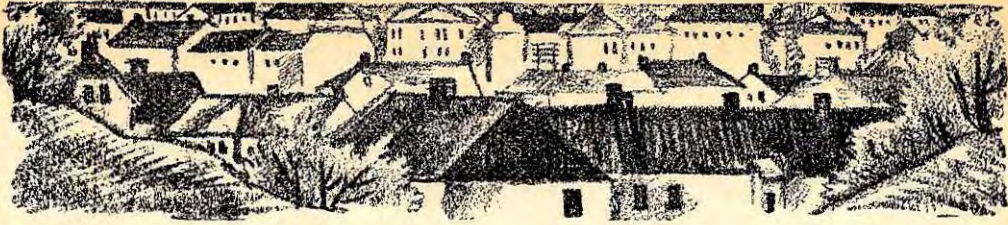
*Her lagdes Dalens Trætte ned.
Thi Mulden er den Trættes Ven.
Paa Korset skrev man hvad de hed
og føied til: Vi ses igen!*

*Forgængeligt paa Træ man skrev,
et stakkels bange, sorgfuldt Brev:
Her Hviler Guro Thoresdatter.
Sov sødt i Fred! Vi mødes atter!*

*Hvor dufter Græsset! Elven gaar
med vaagen Tummel, uden Hvil,
et gammelt aabent Ulivssaar:
Hvad vil du med de mange Mil?*

*Af Dug er Kirkens Dørsten vaad.
Fortær en ensom Stund med Graad,
O Vandringsmand, i Skyggens Riger,
før du det næste Bjerg bestiger!*

Vik, 9. Juli 1923.

SOMMER

Av Sigurd Hoel.

Selv blir vi ikke eldre; vi er uforandret de samme som vi alltid var. Som passasjerer i et tog er vi alltid paa samme sted, mens verden omkring oss endres litt efter litt. Der var en tid da den blev større, rikere og merkeligere for hvert aar. Men nu da vi er kommet til skjels aar og alder hender ikke det lenger. Verden er begyndt aa gaa tilbake. Den er ikke lenger hvad den var. Heller ikke aarstidene er saa kraftige som i gamle dager, for nogen aar siden. Dengang var somrene lengere og varmere enn nu, og de virket sterkere paa menneskene.

Dengang hadde en ung mann en oplevelse.

Den gjorde ham visstnok ikke klokere enn han før var; det blev han først lenge etterpaa. Men en stund ga den ham meget aa gruble over, inntil nye opplevelser kom og han fikk annet aa tenke paa.

* * *

Det var sommer, og han var alene, ganske ensom i byen.

Dagene gled stille og varme hen. Sommerluften var kommet og var faldt til hvile. Himlen var blaa som en blomst og hvite godværsstyger bygget kupler paa hustakene og reiste snefjell over aasene i det fjerne. Solen bakte husveggene og tørket støv i gatene, og undertiden naar varmen blev trykkende, kom et tordenvær i en mørkeblaa sky og rensset luften og dynket støvet, saa vannet fosset i rendestenene og fotgjengere

søkte ly i portrummene. Der blev nye bekjendtskaper stiftet og navn risset i muren. Saa var det solskin igjen.

De rolige varme dager gikk umerkelig over i stille aftener. Da forsvandt litt efter litt de smaa hvite styger, de blev suget inn i himlen; og aftenen sank ned i den blaa og stille natt; fuglene tiet for en stund og mennesker var sjeldne i gatene. Saa stod solen atter op.

Slik gikk døgn efter døgn, tiden gled stille bort, nettene var saa korte og dagene svandt som dugg for solen.

Sommeren er ikke tiden da en ung mann skal være alene. Lyset og den lune luft gjør sinnet altfor levende og fyller det med en varme og ømhet som ingen faar vite noget om. Aarstiden og solen og den skjønne blaa himmel gir hjertet en farlig kraft, det dunker mot ribbenene og vil ut og flyve.

Saa maa han ut aa gaa. Han driver uten maal om i de sommerlige gater hvis villaer er forlatt, eller hvor dempet sang lyder ut gjennom aapne vinduer. Han gaar forbi og hører en ung kvinne synge: Warum bist du so ferne, o mein Lieb!

I den tause aften kan han høre melodien lenge, lenge.

* * *

Han var ung, og han var alene, ganske ensom i byen. Hans venner var borte eller optatt med sine egne ting; og skjønt han var i den alder at han hadde behov for vennskap, saa hadde han ingen veninder heller.

De var bortreist, eller han hadde mistet dem. Der er saa mange grunner. Og nu var sommeren kommet til byen.

Han hadde ingen ro, han følte noget inne i sig, han visste ikke hvad det var, men det voldte ham stor bekymring; det var saa urolig. Det kjentes som om han hadde gjort noget galt og var blitt dømt til noget; men hvad han hadde gjort og hvad han var blitt dømt til, det kunde han ikke faa bragt paa det rene.

Om eftermiddagen naar han kom hjem paa sitt værelse hadde han en følelse som om han hadde gaatt feil; det var ikke dit han skulde. Han maatte ut igjen, straks, det var noget som kalte paa ham, noget som det hastet med; men han hadde glemt hvad det var. Det nevnte sig ikke ved navn, og han kjente det ikke.

Han gikk ut og drev i gatene, i parkene, paa mange steder, men han fant ikke det han søkte, og visste jo heller ikke hvad det var. Han haapet og drømte vake drømmer og hvis nogen hadde spurt ham hvad han tenkte paa, vilde han ha vært opriktig og svart: Ingenting.

Han følte sig tom og mismodig. Han kjedet sig. Med bitterhet saa han den ene dag efter den annen, den ene kveld efter den annen rinne stille og innholdsløse ut i fortiden. Ingen var saa ensom som han, mot ingen hadde verden vært saa haard. Ingen tenkte paa ham, ingen forstod hvad han tenkte paa. Og som alle der har det som han, innsaa han at han var anderledes enn alle andre.

Denne sommer var den avgjørende tid i hans liv, han følte det klart. Og i denne avgjørende tid hente det ham intet. I byens aarer blusset livet op og døde atter hen, blusset op og døde hen; men hans liv blusset ikke. Han oplevet intet, regelmessig som et urverk oplevet han intet. Sommersolen bragte ham ingen glede, og den lyse skumring ved midnatt ga ham ingen ro, men drev

ham fredløs ut i de stille gater. Aftenens dype blaa skjær vekket i hans sinn gamle minder og fjerne dunkle haap; barndom og alderdom, livet og døden fattet han i et nu og følte hvordan det nu ustanselig gled ut av hans bevissthet som sandkorn av et timeglass. Han følte svarene paa livets spørsmal banke i sitt blod, men han kunde ikke forme dem i ord. Og efterhvert som hans mismot blev dypere, reiste tilværelsens store problemer sig for ham og forlangte med stigende styrke et svar. Hvad er livet? Hvad er døden? Hvorfor er rettferdigheten saa svak i verden, og hvorfor trives uretten allevegne? Hvorfor lengter vi efter det gode naar vi gjør det onde? Hvad er tilslutt verdien av det hele? Hvad er vor egen lengsel? Det tomme hunger efter noget som kan fylde det. Men kan det tomme fylde det tomme? O store venn predikeren, du har for alle tider sagt det som kan sies om alle ting.

Saaledes skapte sommeren en filosof av den ensomme. Naar han kom hjem paa sitt værelse om eftermiddagen følte han at han hadde gaat feil. Han maatte ut igjen, straks, det var noget som det hastet med, evige problemer som krevet sin løsning.

Og den lyse skumring ved midnatt fant ham drivende fredløs om i stille gater, grublende over evige problemer.

*

*

En aften sat han paa en benk i en park.

Det var musikk i parken og mange mennesker gikk langsomt frem og tilbake paa plassen foran benken. Men det var ikke for deres skyld han var kommet dit. Menneskene var alle ens, de var alle ganske almindelige, de lignet hverandre som draaper paa ruten en regnværsdag.

Mennene især. Av kvinnene var der nogen som var mindre ubehagelige aa se paa enn andre. Nogen hadde klare kjoler, andre hadde vakre sko; enhver hadde noget for sig som hun kunde være glad og litt stolt

over. Alle hadde pyntet sig og gjort sig vakre for sommeren.

Men ikke for ham. Nei, nei. Og med en bitter glede forstod han, at for den som har viet sig til de varige ting er stundens gleder døde.

I nærheten av bænken var der et friskplantet blomsterbed, og der satt mellem sterktfarvede blomster en flue og saa sig om. Men plutselig satt den der ikke lenger. Han blev vekket av sine drømmer ved at noget kriblet ham paa nesens. Der satt fluen og saa ham inn i øinene. Han viftet den bort og falt atter i tanker. Flue. Surr. Slaamaskine. Han husket en sommerdag langt oppe i en dal, nogen hester paa en grøn eng, kløverduft fra engen, hvor slaamaskinen gikk. Han satt paa en gammel mosegrodd stenbank i skyggen av en svær rogn. Saa sa hun — og saa sa han — og hun lo mot ham og saa ham inn i øinene. Aa herregud.

Han sukket dypt.

Han reiste sig og drev langsomt bort, ut av parken, nedover mot byens centrum. Ganske langsomt, han hadde ingen hast, ingen ventet ham noget sted. Hvad tænkte han paa? Intet. Han stanset foran et bokhandlervindu, der var fullt av sommerlektyre, bøker i sterktfarvede omslag og med lokkende titler. Alltid det samme. Var der ikke annet i verden?

Det var bare faa mennesker ute, nogen par som skulde hjem, andre par som skulde ut. Der var ogsaa nogen enkelte, ensomme som ham selv, men dem la han ikke merke til. Han gikk og saa sig om til høire og venstre, men hvor han saa hen møtte hans blick ting og optrinn som støtte ham. En hund løp med en hund, en spurv fløi med en spurv. Alt er forfængelighet og higen efter vind, sukket han for sig selv. Og forgjeves søkte han aa finne mening i tilværelsen.

Han møtte et par, to ganske unge og lykkelige mennesker. De gikk rett paa ham,

for han gikk i tanker og de gikk med øinene i hverandre, smilte hverandre inn i øinene og hadde glemt at der var en verden omkring dem.

Han blev bedrøvet paa deres vegne. Disse to unge gikk omkring i blinn lykke, uten tanke for alle tings meningsløshet, de gikk og gledet sig sammen uten aa ane de store og tragiske spørsmåal som ustanselig taarner sig op foran det tenkende og lidende menneske. Han foragtet dem, samtidig som han følte en dyp medlidenhet med sig selv.

Hans tanker blev dypere og dypere, og han stakk hendene lenger og lenger ned i lommene.

Saa fikk han et haardt støt og skvatt til. Han hadde gaatt rett paa en gasslykt som stod paa fortaugskanten til ingen nytte i de lyse netter. Hatten var falt i gaten, og han bøiet sig efter den med en følelse av at alle ting forfulgte ham. I det samme hørte han en trillende latter. To unge piker gikk forbi. Nu mistet han ogsaa fatningen, og han rettet sig op med armen ut, men uten hatt. De lo av ham! Med et rykk tok han sig sammen, fikk fatt i hatten som laa stille og ventet; et øieblick efter hadde han ogsaa funnet fatningen igjen. De lo av ham! De gikk og lo av ham paa aapen gate.

Han gjorde helt om, og det forekom ham at han fløi i luften efter dem, ganske lavt, like over marken.

De gikk og lo ennu, og nu vendte den ene sig om og fikk se ham. De blev tause et øieblick begge to. Men saa maatte de le igjen. Han blev flau og rasende, men kjente samtidig noget annet i sig. Hvad var det? Det fikk han heller tenke over siden. Foreløbig vilde han ha en forklaring — —

Han naadde dem igjen og skulde nettop til aa si dem sin mening. De sendte ham et blick og forsøkte aa se forbauset ut, men straks maatte de le igjen, og de lo som bare unge piker kan le av ingenting.

— Man skal ikke le av andres uheld, sa han alvorlig. Men de lo, og saa lo han med. Merkverdig, sitt vemot hadde han ogsaa mistet, og det hadde han ikke funnet igjen. Det maatte ligge ved gasslykten. Og verden var ikke lenger trist, men forøvrig ofret han ikke verden en tanke.

En av de to unge piker kom til aa tenke paa noget. Hun stanset plutselig:

— Aa Gud hvor De var komisk, sa hun. Og de to lo igjen, og han følte sig ilde til mote.

— Imidlertid gaar jeg nu her, tenkte han; og da han hadde tenkt det lo ogsaa han, og alle tre var meget unge og glade og dumme og lykkelige.

Omsider blev de to unge piker alvorlige igjen og saa blev de meget høitdelige. De saa stjaalent paa mannen som de var kommet sammen med. Men saa slo de sig til ro: Dette var nu engang hendt, det var skjebnen, og mot den skal unge piker ikke kjempe.

Han saa paa dem mens de gikk videre opover gaten sammen. De var meget unge, ikke over atten aar. Begge var hvitklædte og begge bar store buketter med blomster. Dem hadde de vært paa landet og plukket og nu skulde de hjem. Skulde de hjem til mor? Ja, sa den ene. Nei, sa den andre. Vi bor sammen, sa de begge i kor. Hos min mor, sa den ene igjen.

— Jeg bor alene. Jeg er ensom, sa han. Saa var de blitt ordentlig kjente, syntes de alle. Han saa fra den ene til den andre.

Den ene var mørk, og hun hadde brune øine som det glimt i, og hun saa paa ham og visste nok at hun var vakker. Den andre var ganske lys, med gult haar som hang litt vilt og krøllet ned i panden og mot øinene, som var ganske, ganske blaa; og det var ikke sikkert at hun visste hvor vakker hun var.

Hvor verden var skjønn. De gikk næsten alene i gatene, og solen var allerede nede, alle fjerne ting hadde faatt en mykere tone. Han kjente sig grepet av en ufattelig lykkefølelse. Aa, dette var livet.

At han hadde kunnet glemme det noensinne. Aa herregud, hvor du er god, tenkte han.

Han snublet i det samme, og maatte ta dem begge i armen. De saa paa ham og lo. Var det en ny gasslykt han saa etter? Saa blev de litt betenkelige. Var han gal som gikk og holdt dem i armen? Men gaten var saa sommerlig og forlatt, og den ene spurte den annen: Kanskje det er best vi støtter ham, Marie? Og Marie mente ogsaa at det var best.

Hvor de var vakre og nydelige, og hvor de saa forundret paa verden med sine blanke pikeøine; en liten og deilig verden, ikke stort større enn en fugls, men alt hadde der sin egen underlige betydning.

De kom til et lite hvitt hus som laa i en have. Foran huset og haven gikk et høit og tett gjerde.

De to stanset, de bodde der. Den lyse stod og lyttet, om moren skulde være oppe ennu, men nei, alt var stille. Og de fortsatte sitt pludder og pladder.

Han saa paa dem igjen og kom i en underlig forvirring. Han elsket allerede disse to unge piker. En av dem. Men han visste ikke hvem. Han hadde en brennende lyst til aa kysse en av dem; men hvem? Han visste det ikke. Livet er ingen lek, tenkte han; endog i sin overflod er det meget vanskelig.

De to snakket, paa unge pikers vis hadde de allerede fattet fortrolighet til ham, og de betrodde ham sine smaa sorger og gleder.

— Hvem av dem? tenkte han. Men han kunde ikke bli enig med sig selv, og saa falt det ham en løsning inn: begge.

Før han hadde tenkt sig om hadde han sagt det.

Forslaget falt over de to unge piker som en bombe. De fór fra ham og blev staaende stumme. Men saa fikk de samtidig mælet igjen. Fy! ropte de begge og saa bebreidende paa ham. Aa fy, aa fy! sa de igjen og rykket litt nærmere. Saa lo de av ham og spurte om han var gal, om han hadde slaatt sig slemt mot gasslykten, gud, tenk

om han plutselig blev aldeles, aldeles gal! Og de lo igjen.

Han følte sig saa liten og ynkelig og rar, men han strammet sig op, han forstod at det gjaldt aa foreta et ordnet tilbaketog.

De maatte undskylde ham, det var nok mulig han var litt forvirret. Hvem vilde ikke ha vært det i hans sted? Men forøvrig kom han fra Rusland, han var nettop kommet, nu idag. Der var det sedvane at alle kysset hverandre ved alle anledninger, ved alle religiøse fester. Russerne var meget religiøse. Han hadde lært aa sette pris paa denne skikk, og han vilde ta op et arbeide for aa faa den innført her hjemme, han vilde skrive i avisene om det og ikke nekte aa gaa i spissen — — —

Han famlet og forberedte en fullstendig retrett. De to unge piker stod stille og saa paa hverandre og smilte.

Den mørke tok i haveporten og lukket den langsomt op. Hjertet sank i ham.

— Har De lyst til aa se vaart fine solvendelbed? spurte hun, og han fulgte med inn i haven.

Den lyse blev staaende igjen utenfor. Da de andre kom ut igjen stod hun og saa ned i gaten hvor støvet laa graatt med smaa prikker efter en liten regnskur tidligere paa dagen. Hun sa ingenting, og de andre heller ikke. Alle tre saa ned mot jorden og tellet prikker i støvet

— Saa rare prikker, sa den mørke.

— Ja.

Pause.

— Har dere andre blomster ogsaa? spurte han med liten stemme.

— Ja, en masse, sa de begge i kor.

— Vi har en stor rosenbusk, sa den lyse.

— De skal gi mig en rose, sa han.

Og hun fulgte ham stille inn i haven.

De kom ut igjen, og han skiltes fra de to unge piker som ikke fikk blikket op, men smilte ganske svakt.

Det var allerede midnat, og han var helt alene i gaten. Han vendte sig om, men ingen var at se. Saa gjorde han et hopp og gikk

stille videre, gjorde atter et hopp, lo høit og knyttet hendene av all kraft, spente brystet ut og sukket dypt flere ganger.

Nede i gaten kom en skikkelse, det var en kvinne. Hun kom imot ham og gikk forbi, paa den annen side av gaten. Hun gikk saa alene, og han husket sin egen fortvilte ensomhet for bare et par timer siden. Det syntes ham meningsløst at nogen skulde gaa saa ensom i denne skjønne verden. Han fulgte efter damen.

Det var saa stille i gaten at hun hørte ham snu, og hun vendte et øieblikk hodet og saa paa ham. Saa gikk hun videre, men han la merke til at hun ikke øket farten.

Ensomheten tynger henne, tenkte han og skyndte sig.

— Nei, nei! var det noget som hvasket til ham. Han saa sig forbauset om, men der var ingen bak ham. Og han gikk videre.

Saa naadde han henne igjen og hilste ærbødig. Hun saa paa ham et øieblikk og sa ikke et ord, men fortsatte sin gang som om intet var hendt. Det gjorde imidlertid ogsaa han, og en stund gikk de side om side.

— Gaa Deres vei! sa hun plutselig.

Han blev litt forbauset, litt slagen av hennes maate aa snakke paa; men han trøstet sig snart. Ensomheten har gjort henne rasende, tenkte han, men han sa det ikke. Han sa noget annet, en hel del, og søkte aa legge sine ord smukt, saa de kunde være til trøst for henne. Hun gikk rolig ved siden av ham, og nu og da saa hun paa ham. Det slo ham at hun ikke egentlig var vakker, og han vilde heller ha trøstet en vakker ung pike. Men i næste øieblikk jaget han denne tanke bort som uværdig. Han vilde ta det som et ophøiet kall aa trøste denne nedbøiede kvinne.

— Si noget morsomt da! sa hun.

Det var det han hadde forsøkt hele tiden. Han fikk hennes setning som et slag i hodet. Og plutselig skjønte han hvad han hadde gjort.

Hvad vilde han her? Han hadde intet han skulde ha sagt til dette menneske, hun

angikk ikke ham, og han ikke henne. Hvorfor gikk han da her?

Han visste det godt, og han skammet sig.

— Nu løper jeg min vei, tenkte han. Han tenkte det flere ganger, men det hjalp ikke, han fortsatte allikevel sin gang ved siden av henne; og han snakket, snakket, snakket — —

Hun begynte aa trives, og sa av og til nogen ord. Det irriterte ham. Hvorfor skulde hun trives? Det hadde hun ingen rett til. Hun hadde ødelagt hans aften, og nu gikk hun her og var tilfreds.

— At noget saa ekkelt skal ha lov til aa være saa fornøiet, tenkte han fort. Og like efter tenkte han, langsommere:

— For en stund siden var jeg ogsaa fornøiet.

Han husket en liten villa i en grønn og vakker have, og to unge muntre og naturlige piker som hadde staatt og sett ned i gaten.

— Om forladelse, tenkte han, som en bøn til noget, han visste ikke riktig hvad: de to unge piker, sommeren, den lyse og varme natt, som han hadde krenket da han ikke var ydmyg over sin lykke.

De kom inn i en uendelig lang og øde gate. For lenge siden hadde han mistet følelsen av at han svevet. Nu syntes det ham at han slepte sig langs jorden. Og han tenkte:

— Dette har jeg fortjent. Men maatte det ikke vare altfor lenge.

Før han kunde stanse sig selv hadde han spurt:

— Bor De i denne gaten?

— Nei da! svarte hun, — jeg har langt igjen ennda.

Men en misstanke føttes i henne med det samme:

— Men kanskje De synes det er langt De, for da kan De godt snu, jeg behøver Dem ikke maa De tro!

— Jeg vilde forferdelig gjerne faa følge Dem helt frem! stammet han utydelig.

— Ja, men fortel mig noe mere morsomt da. Jeg har slik sans for alt som er morsomt.

Aldri hadde han visst at byen var saa stor. Gate fulgte efter gate, og det tok aldri ende.

— Byer er et onde, tenkte han, — og de er meget langstrakte.

Endelig. Endelig stanset hun foran et hus. De var kommet gjennom en rekke gater og smug, over jorder og langs gjerder ut i en fjern forstad hvor han ikke hadde vært før. Han saa paa henne med søvnige øine.

— Her bor jeg, sa hun.

Der bodde hun. Hans gang var vel begyndt, nu skulde han gaa tilbake. Han følte en uhyre lettelse, som om en ventil var aapnet for en lidelse saa den dampet ut og forsvant.

— La nu alt ondt være glemt, tenkte han, — og la mig iallfall være høflig til avskjed.

Han tok et skritt frem og saa henne inn i øinene

— Jeg elsker Dem! sa han fortvilet.

Hun missforstod ham. Hun blev plutselig til en saltstøtte av dyd.

— Nei vet De hvad. Nu har De faatt lov aa følge mig helt hjem. Gg saa har De tenkt aa forlange ennda mere? Jeg er en dydig pike skal jeg si Dem; mennene maa holde paa lenge med mig før de opnaar noget.

Han hadde ikke tenkt aa opnaa noget. Men han forstod allikevel at hun hadde rett. Han hilste og vendte sig om og gikk.

Det lysnet i øst. Den nye dag la et gyldent skjær over skyene, og enkelte fugler satt allerede paa grenen og kvidret sin morgensang.

Han slepte sig langs marken, mens han svakt og taaket tenkte paa fuglene som har vinger og paa den spurv som ikke faller til jorden.

Hans skosaaler var blitt tynnslitt, og hver ujevnhet paa veien kjentes som et stikk helt op i hodet. Smerten og fuglesangen vekket ham omsider. Nu stod ogsaa solen op, og hans lange skygge gled taus og blaa ved siden av ham og holdt ham med selskap. Den knakk i knærne for hvert skritt i takt med ham selv.

Han begynte aa tenke igjen, men hans hode blev tyngre og tyngre og duppet frem mot brystet. Det blev heller ikke nogen orden i hans tanker, bare problemer.

Hvad er livet? Hvad er døden? Hvad er rettferdighet, og hvad er verdien av det hele? Aa den som laa i sin seng!

Hans tanker blev dypere og dypere, og hans skritt blev stadig mer slepende. Veien var lang. Problemene syntes ham stadig mere uløselige og det heles verdi mere tvilsom.

— Kvivitt! sang fuglene.

MOT DET FJERNE UKJENTE.

Av Leonid Andrejev.

I.

Han hadde allerede vært hjemme i fire uker — og i fire uker hadde en egen engstelse og uro hvilt over huset. Alle anstrengte sig for aa snakke og optre nettop slik som de alltid hadde snakket og optraadt, og de merket ikke at deres tale lød dumpere, at deres øine var skyldbevisste og urolige, og at de ofte vendte ansiktet til den side av huset hvor hans værelse laa. I den motsatte ende av huset gikk de med unaturlig faste skritt, og lo like unaturlig høit, men maatte de gaa forbi den hvite dør, som hele dagen var lukket og stum, som om der intet levende var bak den, saa dempet de sine skritt, og de bøiet sig uvilkaarlig til side som om de ventet et slag. Og selvom de, naar de gikk forbi, traadte paa hele foten, var trinnene dog lydløse og lette som om de listet sig paa taa. Ingen omtalte ham ved navn; det var stadig bare «han», og da de alle sammen tenkte paa ham hvert minutt, syntes denne ubestemte betegnelse dem langt forstaaeligere enn det hele navn, og foranlediget aldrig yderligere spørsmaal. Av en eller annen grunn forekom det dem alle uærbødig og altfor familiært aa omtale ham paa samme maate som man omtalte alle andre; ordet «han» derimot karakteriserte nettop den almindelige frykt som hans høie, dystre skikkelse inngjød. Bare den gamle bestemor som bodde i øverste etasje kalte ham «Nikolaus» — skjønt ogsaa hun var grepet av denne forferdelige spenning og ubestemte forventning om en eller annen ulykke, som

hadde grepet huset, og hun graat ofte. En gang spurte hun stuepiken om hvorfor frøkenen ikke paa lenge hadde spilt piano. Men piken bare saa forundret paa henne, svarte ingenting, og i det hun snudde sig og gikk, rystet hun paa hodet — tydeligvis fordi hun missbilliget selve det at man fremsatte et slikt spørsmaal.

Han var kommet en graa novemberformiddag, mens de alle satt sammen omkring tebordet, med undtagelse av Peter, som var gaatt paa skolen. Det var koldt ute og fra smygende graa skyer spruttet regnet ned, saa det var halvmørkt i værelsene til tross for de store vinduene. Enkelte steder brant det endog lys. Det ringte skarpt og bydende. Selv husherren for sammen ved denne ringning. Han reiste sig fordi han trodde det maatte være et fornemt besøk, og gikk langsomt ut med et forekommende smil. Men smilet forsvant straks, da han i entreens halvmørke saa en fattig og uordentlig paaklædd skikkelse, som stuepiken rystende stengte veien for. Mannen saa ut til aa være kommet fra jernbanen, for han bar en haandkuffert. Han maatte være kommet derfra tilfots, for hans korte frakk var ganske vaat, og buksene helt stive av søle og vann. Og hans stemme var hes og grov, formodentlig av forkjølelse og fugtighet, men muligens ogsaa fordi han hadde reist lenge uten aa ha nogen aa snakke med.

«Naa, vil De ikke svare? Jeg spurte om hr. Alexander Barssukoff er hjemme,» gjentok han sitt spørsmaal.

Men svare vilde Barssukoff selv. Uten aa gaa ut i entreen, kastet han halvt fra siden et ringeaktende blick paa mannen, som han trodde var en av de utallige tiggere som bestandig overrente ham. «Hvad ønsker De?» spurte han strengt.

«Kjenner du mig ikke igjen?» spurte den inntrengende, noget haanlig men med en lett skjelven i røsten. «Jeg er Nikolaus og efter min far heter jeg Alexandrowitsch.»

«Hvad for en . . . Nikolaus?» Barssukoff traadte et skritt tilbake.

Men han visste allerede idet han spurte, hvilken Nikolaus det var. Den fornemme viktighet forsvant fra hans ansikt, og ga plass for en oldingeaktig blekhet — saa lik døden — og han knuget hændene for brystet fordi han var like ved aa tape været. I næste øieblikk laa armene om halsen paa Nikolaus, hans kolde graa bart berørte det vaate, sorte fipskjegg, og han søkte sønnens læber og kysset ham hjertelig.

«Vent far, la mig ta frakken av,» sa Nikolaus stille.

«Har du tilgitt?» spurte faren hastig, idet han rystet over hele kroppen.

«Hm, tøv!» sa Nikolaus strengt og fort, idet han støtte faren lett fra sig, «hvad har jeg aa tilgi?»

Da de traadte inn i spisestuen angret faren allerede sin impulsive optreden. Men til tross for alt som var gaatt forut og hadde forgiftet, bølget endå gleden over det uventede gjensyn gjennom ham, og synet av sønnen som hadde vært vekkt, ingen visste hvor, i hele syv aar, gjorde hans gang mere ungdommelig, hans bevegelser lettere. Han lo muntert, da Nikolaus, som var blitt staaende foran sin søster og gni sig i de kolde hender, sa: «Og denne unge dame er formodentlig min lille søster —?»

Nina, en syttenaarig pike, blek og mager, reiste sig fra sin plass ved bordet, og saa paa broren med forskremte øine, mens hun forlegent beveget fingrene frem og tilbake langs bordkanten. Hun visste straks at det var hennes bror Nikolaus, og var i stor forlegenhet om hvad hun skulde gjøre og si. Og da Nikolaus ikke kysset henne, men trykket hennes haand, svarte hun med et hjertelig haandtrykk og hadde næsten nei.

«Og det er vor student — Peters lærer,» forestilte faren.

«Peter?» undret Nikolaus sig, «er han alt saa langt?»

Saa blev han presentert for en mager dame, som skjenket te og blev kalt Anna Ivanovna av alle, og derpaa betraktet alle ham nysgjerrig, spennt, mens han paa sin side saa sig om i værelset — om det var noget som hadde forandret sig i disse 7 aar? . . .

Det var noget besynderlig ved ham, som ikke lot sig definere. Den høie slanke skikkelse, den stolte maate aa bære hodet paa, de skarpe, gjennemtrengende øine under sterke, fremtredende øienbryn — det vidnet meget om en ørn. En vill frihetslengsel formelig lyste ut av de uregelmessige trekk. Alle hans sikre, lette, lydløse bevegelser hadde en nervøs sitrende gratie over sig, og hans hender fant alltid uten den ringeste nølen eller famlen hvad de søkte. Som om han slett ikke innsaa det ubehagelige i stillingen, saa han hver enkelt av dem dypt og rolig inn i øinene. Men ogsaa da blinket det noget tilbakeholdent og farlig i hans øine — som om man saa et smilende rovdyr i øinene. Hans tale var bydende og enkel, han overveiet tydeligvis ikke sine ord videre — som var de ikke de vanlige og almindelige feiltagelser og ufravikelige løgne underlagt men umiddelbare bærere av tanken selv. Følelsen av anger kunde ikke finnes i et slikt menneskes sjel.

Men, selv om han ogsaa var en ørn, syntes hans fjær aa være temmelig sterkt forrevet i den strid som han — neppe som seierherre — syntes aa komme fra. Ogsaa hans klær bar vidnesbyrd om dette. Skidne var de, og daarlig satt de, de viste tydelige spor av eventyrlige nattekvarterer. Og klærne hadde dessuten noget uforklarlig røver-lignende over sig, noget som maatte inngi ethvert velkledd menneske en følelse av bekymring. — Og saa igjen kom det øieblikke, da der rykket en momentan beven av ufattelig angst gjennom det sterke legeme, og øinene fór lynrappe og gjennemborende over de tilstedeværende. Han spiste og drakk glupsk som et menneske der længe har sultet, eller en som aldri kan spise sig mett og gleder sig over en anledning til endelig engang aa kunne sitte ned og spise i ro. Da han var

ferdig, sa han : «Det var godt,» og strøk sig en smule ironisk over maven. Faren bød ham cigarer, men han avslo, og tok en cigarett, som studenten ga ham — han selv hadde ikke engang cigarettar — og sa saa kort : «Fortell!»

Og det var Nina som fortalte. Hun fortalte at hun nettop hadde sluttet i pensjonatskolen og hvordan hun hadde hatt det der. I begynnelsen var hun temmelig forelegen, men senere gikk fortellingen utmerket. Det hun berettet hadde hun nemlig fortalt utallige ganger, og husket derfor nøie alle morsomme og karakteristiske ord og vendinger, som hun hadde samlet sammen, da hun første gang fortalte like etter at hun var kommet hjem. Det var ikke riktig klart om Nikolaus hørte etter eller ikke. Han smilte riktignok, men ikke alltid paa de morsomme steder, og han saa sig hele tiden rundt i værelset. Mange ganger avbrøt han henne ogsaa med meningsløse spørsmål, som ikke engang var rettet til henne. «Hvad har du betalt for det bildet?» spurte han for eksempel plutselig faren.

«Det husker jeg virkelig ikke.»

«To tusen,» sa Anna Ivanovna med aapenbar respekt for den store sum, og kastet i det samme et fryktsomt blick paa husherren.

Og de smilte begge to — faren og sønnen — og gjennom smilet glimtet noget fiendtlig. Faren var ikke lenger beveget, og hadde igjen paattatt sig sin strenge og fornemme mine.

«Og forretningen?» spurte Nikolaus like kort og fornemt.

«Den gaar da.»

«Der er kjøpt et nytt hus, i den italienske gate. 4 etasjer. Der er ogsaa kjøpt en ny fabrikk,» fortalte Anna Ivanovna næsten hviskende. Hun hadde meget stor respekt for hr. Barssukoff, men kunde ikke dy sig for aa fortelle om denne rikdom. Hun var nemlig selv ustanselig beskjeftiget med aa sammenligne sin lille kapital — hun hadde 556 rubler i sparebanken — med disse rikdommer, — hus, fabrikk, aktier! . . .

«Nu, Nina, fortell mere,» sa Nikolaus.

Men Nina hadde alt lenge følt sig krenket. Hun var blitt meget ille tilmote, hun følte paany et stikk i siden, og satt nu melankolsk der — mager, blek, næsten gjennom-

siktig, og dog overordentlig vakker og rørende, som en blomst der er like ved aa falme, og hun var omgitt av duften av en egen lett parfyme, som minnet om gulnende høstløv. Den engstelige, kopparrete student iakttok henne uophørlig, og syntes aa blekne paa samme tid som hun. Han var medisiner og elsket Nina med hele den første kjærlighetsglød.

Nu viste Fenogen — den gamle tjener — sig. Hans ansikt kom tilsyne i døraapningen som en opstigende maane, akkurat saa rund, rød og haarløs. Han hadde vært i badstuen, og hadde drukket en del efter badet. Ved hjemkomsten hadde han hørt om at den «lille herre», som han i sin tid hadde lekt hest med, var kommet. Sakte graatende — enten av brennevin eller kjærlighet — drog han livreen paa, parfymerte sig paa issen — det gjorde nemlig hr. Barssukoff, og skred verdig som alltid til spise-stuen. Foran døren blev han staaende et øieblick for aa samle sig, rettet sig med ekstra verdighet som om guvernøren var paa besøk og traadte inn til Nikolaus.

«Fenogenka!» ropte Nikolaus muntert, og det trengte sig noget barnslig inn i hans stemme.

«Lille herre,» hulket Fenogen og styrtet mot Nikolaus, veltende alt i sin vei. Han vilde først kysse Nikolaus paa skulderen, men da denne møtte ham med et kraftig haandtrykk, kastet han overkroppen tilbake som paa kommando og svarte med et overstrømmende haandtrykk. Det blev ham plutselig klart, at han slett ikke var tjeneren, men den «lille herre»s gamle venn, og det var ham en frydefull tilfredsstillelse aa se sig selv saa aa si offentlig utnevnt til denne stilling.

«Og fremdeles bedugget!» sa Nikolaus med munter beundring over det overordentlige stivsinn hvormed Fenogen dyrket sine smaa kjepphester.

«Virkelig,» bemerket husherren strengt. Noget krenket trakk Fenogen sig tilbake, velopdragent, skridende baklengs, idet han skjelende tok sikte paa døren. Han gikk imidlertid feil og støtte mot veggen, men naadde tilslutt sidelengs døren.

Denne dag gikk Barssukoff ikke paa kontoret, og efter middagen, hvor han drakk

adskillig vin, kom han i en mild og forsonlig stemning. Han tok Nikolaus om livet og førte ham inn i arbeidsværelset, tennte en cigar og sa, idet han forberedte sig paa aa høre efter i lengere tid: «Saa fortell nu. Hvor har du vært, og hvad har du gjort?»

Nikolaus svarte ikke straks, den eiendommelige beven av angst fôr atter gjennom ham, han kastet uvilkaarlig et raskt blikk mot døren, og bare stemmen forblev rolig og alvorlig.

«Nei, far. Jeg ba dig en gang for alle om ikke aa be mig om aa snakke om mine eventyr.»

«Jeg saa du hadde en portemonne av utenlandsk arbeide, har du vært i utlandet?»

«Ja,» svarte Nikolaus kort, «men jeg ber dig: Nok om det.»

Hr. Barssukoff drog brynene sammen og reiste sig. Han foldet hendene paa ryggen under bonjouren, begynte aa gaa op og ned og spurte uten aa se paa sønnen: «Det er altsaa alt ved det gamle hos dig?»

«Som du ser! Og med dig?»

«Som du ser. Gaa! Jeg skal arbeide!»

Da Nikolaus hadde forlatt værelset, lukket hr. Barssukoff døren efter ham, gikk hen til kaminen og slo uten aa si et ord, den ene haand med all sin kraft mot den hvite, blanke kalk. Saa tørket han haanden av med lømmetørklædet, og satte sig ved skrivebordet. Og over ansigtet bredte der sig atter denne fryktelige blekhet, som minnet saa sterkt om døden....

I salongen fortalte Nina hviskende studenten hvad som hadde gaatt for sig i disse syv aar. Paa det tidspunkt blev Nikolaus relegert fra det teknologiske institutt sammen med nogen andre studenter for revolusjonær propaganda, og bare farens forbindelser reddet ham fra en skrekkelig straf. I et stormende sammenstøt med sønnen hadde den hissige Barssukoff slaatt sønnen. Den samme aften var Nikolaus forsvunnet, og var først vendt tilbake idag. Og begge, baade fortelleren og tilhøreren, rystet paa hodet og senket stemmen, og for aa trøste Nina tok studenten hennes haand og strøk den forsiktig.

II.

Nikolaus gikk ingen i veien. Han selv talte meget lite, og han hørte paa de andre, om ikke direkte uvillig saa i det minste med en viss overlegen likegyldighet, som om han alt paa forhaand visste hvad de vilde si. Han spottet ingen, kom aldri med forslag, men naar han kom fra biblioteket, hvor han tilbrakte den meste del av sin tid, og adspredt drev om i huset, og gikk inn til søsteren og studenten, bredte han kulde om sig til alle sider. Han fremkalte hos alle som kom i hans nærhet, følelsen av at de hadde gjort noget meget galt, endog forbrydersk, og at de hadde dom og straff i vente. Han var nu meget velklædd, men selv i sine elegante klær harmonerte han ikke med husets straalende prakt. Han stakk av som et fremmed, ja fiendtlig element. Og hadde alle disse verdifulle møbler og nipsgjenstande som stod omkring i alle værelser, kunnet føle og tale, vilde de sikkerlig ha beklaget sig over, at de blev dødsens angst hver gang han nærmet sig eller tok en av dem i haanden, og betraktet dem med sin eiendommelige nysgjerrighet. Han lot dem aldri falle ned, og stillet dem alltid ordentlig tilbake paa plass, men hans berøring syntes allikevel aa berøve dem deres verdi, og gjenstandene syntes efter en slik berøring aa staa der tomme og meningsløse: Deres sjel forsvant likesom mellom hendene paa ham, og der blev kun et unyttig stykke bronse eller gips tilbake.

I diskusjoner lot Nikolaus sig, tross alle studentens anstrengelser, aldri trekke inn. Og Nina og studenten forsøkte ofte aa regne ut hvad Nikolaus vel egentlig var for slags menneske, hvilken type han skulde henregnes under, hvad hans beskjefteigelse vel kunde være. De diskuterte saken frem og tilbake, og kom til saa fantastiske resultater at de til slutt maatte le. Efterpaa følte de begge en viss forbauselse over sin egen latter, og selv de mest fantastiske av deres paafunn syntes dem sannsynlige og sanne, og den følgende dag avventet de begge med angst og lidenskapelig nysgjerrighet Nikolaus' tilsynekomst, og haapet alltid paa at nettop idag maatte den spennende gaate finne en løsning. Nikolaus kom, men gaaten forblev like langt fra sin løsning som dagen i forveien.

Ennu vildere og usannsynligere var de forklaringer som blev laget sammen ute hos tjenerskapet, og her stod Fenogen i spissen for spekulasjonene. Hadde han drukket litt, spillet hans fantasi i de eiendommeligste farver og dimensjoner, saa han undertiden endog selv blev forskrekket og betenkelig.

«Han er — en røverhøvding!» sa Fenogen en gang, og hans røde ansikt bleknet i skrekk....

«Naa, naa, vel ikke en røver!» mente kokken tvilende, men saa sig dog urolig om mot døren.

«Som bare røver de rike,» fjøiet Fenogen til som en bekreftende opplysning, da han en gang hadde hørt av Nikolaus selv, at det virkelig fantes slike røvere.

«Hvad skulde han behøve aa røve efter, som har en far med saa mange penger at han ikke engang kan telle dem,» svarte kuskens, en meget grundig mann.

«Tre fabrikker, fire hus har han, og aktiekuponger klipper han hele dagen... hele dagen...» hvisket Anna Ivanovna, som nu hadde nøiaktig 560 rubler i sparebanken.

Dermed var Fenogens forklaring endelig avlivet. Anna Ivanovna undersøkte alt som Nikolaus hadde med sig, men fant intet annet enn skiddentøi. Og nettopp dette at hun ikke hadde funnet annet enn skiddentøi foruroliget og forskrekket allermest. Hadde de bare funnet geværer, kuler og dolker i hans koffert saaledes at han virkelig hadde avslørt sig som røverhøvding, da hadde jo alt vært godt og alle vilde ha pustet lettet; ti allerværst var det jo at man ikke kjente dette menneske, som var saa helt forskjellig fra andre mennesker, som alltid bare var tilhører og aldri sa noe selv og som saa paa alle som en bøddel paa sitt offer. Uroen vokste og blev til en overtroisk frykt som gikk gjennom huset lik en kuldebølge.

Nikolaus hadde en kort samtale med sin far og man lyttet; men samtalen bidrog ikke til aa minske uhyggen, tvertimot: luften blev ennu mere tung av skrekkelige gaa-ter og bange anelser enn den før hadde vært.

«Du har engang sagt mig at du hater hele vaar tilværelse?» spurte faren idet han understreket hvert ord stavelse for stavelse. «Hater du den ennu?»

Likesaa langsomt og distinkt lød Nikolaus' faste svar: «Ja jeg hater Eders tilværelse! — Tversigjennem, fra grunnen og til dens høieste spiss! Jeg hater den og forstaar den ikke.»

«Har du funnet noe bedre?»

«Ja jeg har funnet noe bedre!» gjentok Nikolaus fast og bestemt.

«Bli hos oss!»

«Det er umulig, far. — Du vet det selv.»

«Nikolaus!...» lød plutselig, nesten vilt, farens vrede rop.

Og efter en stund full av spent taushet kom Nikolaus' sagte og næsten vemodige svar: «Du er den samme som du alltid har vært, for — opfarende og godmodig.»

Juleaften blev Nikolaus kalt ovenpaa til bestemoren. Neppe hadde han traadt over treskelen før to tynne pikearmer la sig om hans hals; et vekt ansikt med store fuktige øine nærmet sig hans og en skjelvende stemme hvisket med undertrykt hulken: «Bror, bror, hvor har du ikke martret og plaget oss. Kjære, kjære bror, du maa forsone dig med far — og med mig — og være hos oss. — — Kjære, kjære vær hos oss!»

Og det magre lille legeme skjald i hans armer og det lille hjerte var blitt saa stort at hele den uendelige lidende verden hadde funnet plass der. Dyster, med sammentrukne bryn kastet Nikolaus et raskt blikk omkring sig. Fra sengen strakte bestemoren armene mot ham, uhyggelig i sin blodfattige magerhet og en stemme som allerede hadde klang fra den annen verden bad hulkende: «Nikolaus! — — —Min gutt!»

«Min venn, Nikolinka», hvisket han som i bønn, idet han strakte hendene som krummet sig om en rød duk fremfor sig.

Nikolaus smilte hjelpeløs og svak og viste ikke at der fra hans nu slørte ørneøine rant sjeldne taarer Og i dette øieblikk traadte ut av det dunkle lys en skikkelse som tilhørte den mann der var hans far, og hvis hele liv og tilværelse var ham forhatt og uforstaaelig.

Men nu forstod han plutselig.

«Min venn Nikolinka», hvisket Fenogen som i bønn. «Ja, ja», skrek Nikolaus mens han hulket, uten aa bli klar over til hvem,

paa hvad og hvorfor han gav et saadant svar. «Ja, ja», gjentok han idet han bedekket bestemorens skjelvende hender med kyss, mens hun i stum ømhet strøk hans hode og hans ansikt.

«Ja, ja,» ropte han fremdeles, men allerede kjente han det ubønnhørlige, korte, dumpe: «nei», stige op i sin sjel og overskygge alt. —

Aftenen nærmet sig og hele det store hus fra tjenerstuen til herskapets salong straalte i festlig belysning. Folkene pratet livlig og støiet. Og de kostelige, men skrøpelige nipsgjenstande hadde mistet sin sky angst. Fra sine ophøiede plasser skuete de stolt ned paa menneskene som løp hit og dit og pakket sine vakre ting ut og det syntes som om alt i dette hus alene var til for aa tjene dem og hylde deres kostelige skjønnhet.

Husets herre, Nina og studenten, satt fremdeles i bestemorens værelse og talte om sin lykke eller nød den i taushet.

Fenogen som under den almindelige glede hadde drukket litt til, gikk ute paa gaardsplassen for i fri luft aa avkjøle sitt ophetede hode; og mens han stod der og strøk sig over sin rødlige isse hvor snefillene smeltet som paa en glødende ovn, fikk han plutselig se — Nikolaus! Med en liten bundt i haanden traadte han frem bak det hjørne hvor «Inngang for bud og tjenere» befant sig. Han var ganske og aldeles overrasket da han plutselig saa Fenogen foran sig.

Å, Fenogen, gamle best, sa han sakte, «følg mig til porten.»

Gaten var helt tom for mennesker og til begge kanter svømmet den ut i det blekhvite lufthav som var opfyldt av den lydløst fallende sne. Nikolaus blev staaende foran Fenogen og saa fast paa ham med sine store øine. Saa la han haanden paa den gamle tjeners skulder og sa langsomt som om han doserte for et barn: «Si til far at jeg sender ham min hilsen og at jeg har . . . dradd avsted.»

«Ganske enkelt avsted. Lev vel!»

Nikolaus klappet tjeneren paa skulderen og gikk. Men Fenogen visste meget godt, selv om det ikke blev sagt ham, hvorhen Nikolaus gikk, og med sin gamle hengivenhets fulle kraft grep han ham i armen.

«Jeg slipper dig ikke! Saasandt der er en Gud, jeg slipper dig ikke!»

Nikolaus skjøv ham tilside og saa forbausset paa ham. Men Fenogen foldet hendene som til bønn og tryglet med hulkende stemme: «Nikolinka! Eneste venn! La det fare . . . gaa ikke! Hvad har du der aa gjøre? Her er penger. Tre fabrikker, fire hus. Aksjer klipper vi hver dag . . .» gjentok han tankeløst den gamle husholderskes staaende omkved.

«Hvad er det du skravler om!» Nikolaus rynket brynene, og satte farten op. Men Fenogen, som var helt praktfull i sin nye frakk, travet pæsende, forvirret og helt sønderknust efter ham, grep ham i hendene og tryglet som i bønn: «Nu, saa . . . jeg ogsaa . . . ta mig med . . . for Guds skyld, hvordan skal det gaa? Lille venn . . . sammen med røvere? . . . Godt; til røverne da!» Og fortvilet vinket han med haanden som til en evig avskjed med alle ærlige mennesker.

Nikolaus blev staaende og saa taus paa den gamle tjener; og i dette blikk glimtet noget saa forferdelig, ubarmhjertig koldt og fortvilet, at Fenogens tunge plutselig stivnet midt i en setning, og benene klistret sig til marken som fastgrodd.

Nikolaus' høie skikkelse skimtedes ennu i det fjerne og blev mindre og mindre, som smeltet den hen i sneværet. Ennu et øieblikk, og han forsvant for alltid ut i det fjerne, uheldsvangre ubekjente, som han saa uventet var dukket frem fra. Der var intet levende mere aa se, og Fenogen stod ennu der og saa frem for sig. Snippen var blitt vaat, og klebet sig fast til halsen; snefnuggene smeltet langsommere paa hans isse, og rant sammen med taarene ned over det brede, herjede ansikt.

S O L R E G N .

AV OLAF BULL.

Det var deilig vaar, jeg gikk og sturet
ved Vor Frelzers kirke, først i mai.
Solregn strømmet brusende mot uret,
blaasten løftet lindt i min kavai!

Om mitt hode vippet dikterhatten
dissende og diger som et tak —
bremmene var full av grødevatten,
og det fosset baade for og bak!

Men som best jeg subbet, vaat og slaapen,
møtte jeg min lange frende John.
med familjeparaplyen aapen
og en lilje i den andre haand.

En av den solide, bause arten
som med masende og venlig vold
tar en under armen med paa farten,
men bestandig til sitt eget hold!

Aa, hvor liten verdighet en eier!
Før et knapt kvarter er runnet ut,
vet han alt om mine usle greier,
alt om søvnløshet og savn og sut!

Johnnys øiner blir saa barneblanke,
og de ruller runde, der han gaar,
i den fruktesløse eftertanke
som fra barnsben av var guttens kaar.

Aa, jeg ser, det volder ham saan svie
aa bli nødt til alvorsord igjen —
men han opper sig, for her aa tie.
vilde være darlig mot en venn — —

Som fortryllet staar jeg hen og hører
visse plikter nevnes, visse baand — —
blodet flammer i hans store ører,
næsten vakker hever han sin haand,

og i solen glimtet gifteringen,
da hans store grunnbesvering falt:
«Ole — akt paa viljen, dét er tingen —
viljen, dén er nøkkelen til alt!

Jeg vil svare: «Godt og vel med viljen —
men hvis nøkkelhullet nu er rustent?,
men dén sømmelige pinseliljen
skremmer stemmen bort i noe brustent,

saa jeg svarer heller: «Du har rett!
Det med søvnløsheten gaar nokk over.
om jeg bare, hvergang jeg er trett,
legger mig og later som jeg sover?

«Du er enig! Takk for sammenkomsten!
Ta da méd min annen grunnbesvering!
— Jeg har liten tid, maa hjem med blom-
sten —
Aa, men hør — sett tæring efter
næring!

Og jeg lover Ja og ser beveget
paa din venn, som minnet om saa me-
get —
og den valne haanden min han kryster
op og ned, saa maven i mig ryster.

Og saa gaar han, lang og fad i frakken,
utadført, som en from presbyter —
hustro hjemme, prestefold i nakken,
barn paa bolster. og hvad derav flyter!

Han fordufter dér i gatens skjæring.
Jeg staar efter, velbelært — og dog?
Hvordan var det? Næring efter tæring?
Næring? Tæring?! Tvi til tankesprog!

DE SISTE ØRNER.

Bengt Berg: De siste ørnane.
P. A. Nordstedt & Söners Förlag, Stock-
holm.

Den største av ørnene, havsørnen, er i færd med aa dø ut. I Europa er der bare noen faa par i live, undtagen paa Sveriges østkyst hvor en stamme havsørner ennu bor. Tallet er ikke stort, og alles bopel er kjent. Paa Ölands nordre odde bor et par. Ved Små-

tredve, førti aar eller eldre. De unge ørner som hækkes fra aar til annet — der er bare en eller to unger i hvert kull — overlever ikke de første aar. De unge farer sydover, og det er deres tanke aa vende tilbake, men reisens farer er mange, og overalt er der

landskysten et par. I Södermannland skjærgaard tre par. I Stockholms skjærgaard fire par. Ved Dalselven to par. I Mälaren et par. Ved Vännenen et par. Ved Norrlands kyst, og i Lapplands sjøer fem par. — I alt huser Sverige ennu atten par havsørner. Alle de havsørner som bor der er gamle —

skuddpremie paa ørn. De kommer ikke tilbake. Fra tidernes morgen og inntil menneskene begynte aa bruke skytevaaben var ørnene ikke truet av farer. Det var et kraftig og fryktløst dyr, suverænt der det fôr, Det behøvde ikke aa ta sig i akt. Der skal alder og visdom til før ørnen lærer at den

trues, at dens liv er i stadig fare. Bare de gamle ørner har høstet erfaring og faatt visdom. Nu er farene blitt for mange og visdommen kommer for sent.

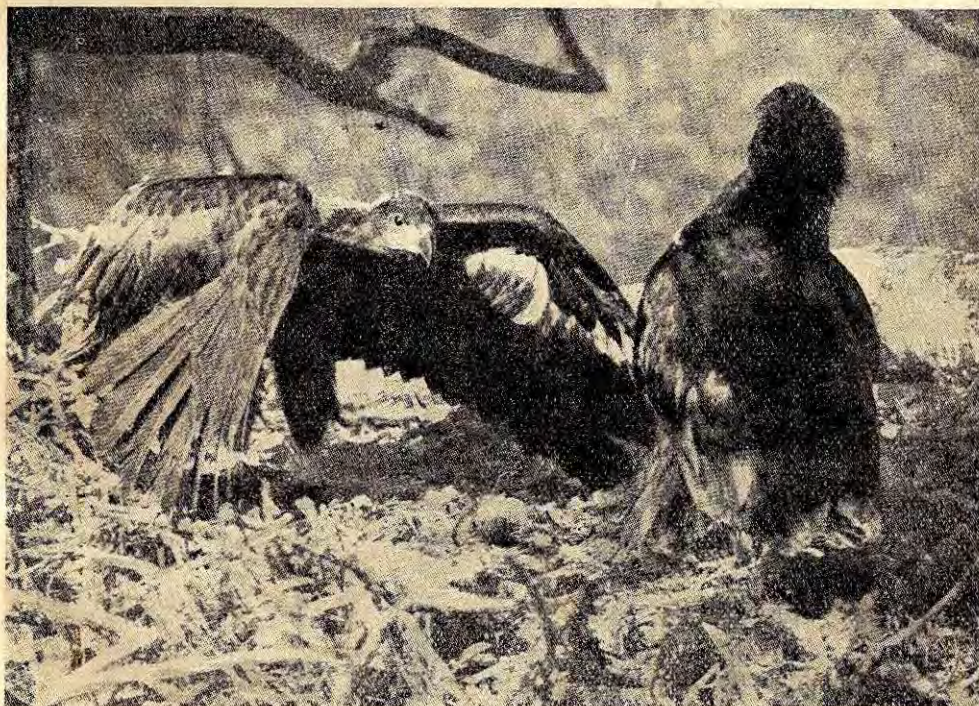
var en tallrik stamme. For menneskene lever ørnene i en stadig redsel, som de har erhvervet gjennom et langt livs erfaring.

De svenske havsørner omgaes ingen

Om faa aar vil den siste havsørn være forsvundet fra Sveriges kyster. De gamle havsørnene som lever der er ensomme og har

andre enn Bengt Berg. Men hele stammen staar paa en fortreffelig fot med ham. Han har fotografert alle de eldre par. Foto-

erhvervet stor visdom. Viltet har en redsel for dem, som det har arvet i talløse generasjoner fra sine fedre, fra den tid da havsørnen

grafiene er ikke tatt tilfeldig, og paa flukt, Baade hannen og hunnen har stillet sig til rette paa den heldigste maate foran kame-

raet, med fjærene pusset, og til sin beste fordel. Han har ogsaa fotografert mange av ungene i redet, og det er sjelden at den mo-

praktverk. De fotografier han har tatt — og der er mange av dem — sikkerlig uten sidestykke. Hans bok er skrevet med en

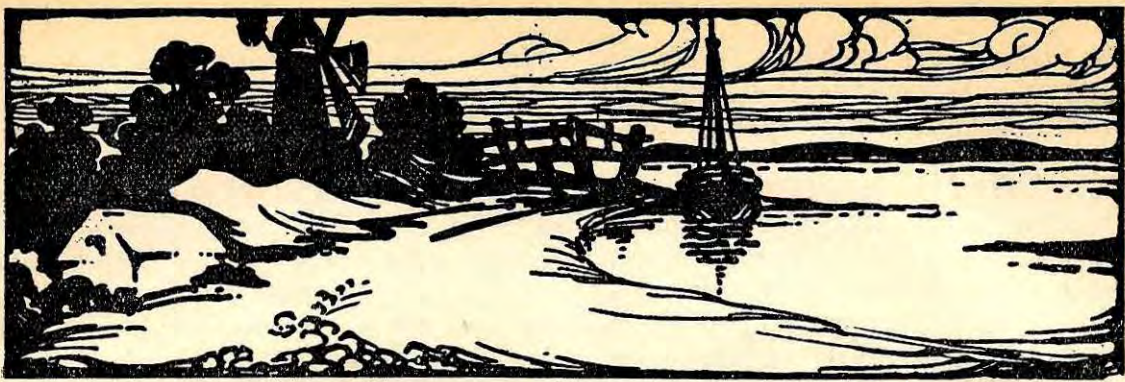
derne fotograf kommer saa godt fra det naar det gjæller barnebilleder. Ørneungene har alle sitt aller elskværdigste utseende.

Bengt Bergs bok om havsørnen er et

forstaaelse av, og en kjærlighet til disse dyr som gjør det til en festlig lesning for alle dem som staar i noget slags forhold til andre dyr enn nettop menneskene.

H. V.

OLAV DUUN.

Hvert aar utgir Olav Duun en ny bok og hvert aar erklærer kritikken enstemmig, at boken er genial. Hvori det geniale bestaar faar man aldri vite, man faar bare høre, at den vidner om en genial forstaaelse av norske bønders psykologi og at mesterens siste bok staa fullt paa høide med hans forrige. Han blir aldri angrepet, egger ikke til debatt og møter ikke engang en beskjedent innvending. De fleste leser ham ikke, men slaar sig til ro med det faktum, at vaart land efter kritikerns samstemmige dom har en dikter som hvert aar leverer geniale skildringer av bønderne i Namdalen. Men en dag blir man kvalm av dette skrytende kor og kaster sig forbitret over Duuns siste bok, fast bestemt paa aa avsløre denne landsomfattende sammensvergelse av litterater. Man har imidlertid ikke lest lenge, før man opdager at man, tiltross for de beste forseter, er blitt saa interessert i boken at man har glemt sine onde hensikter. Samtidig deler vi litteratenes forvirring og forstaaar hvorfor de innskrenker sig til aa fastslaa at forfatteren er genial.

Dette er nemlig noget nytt som vi ikke kan klassifisere og maale paa vanlig vis. Vi kan ikke peke paa forbilleder og ikke finne tilknytning til nogen litterær retning eller aandelig strømning. Det er intet avstikkende ved forfatterens ordvalg og stil og intet nytt og eiendommelig ved hans emne. Bokens handling foregaar i en vanlig bondebygd i vaare dager. Det er vekkelse og ungdomsrørsle, en skarv av en lærer fra Vestlandet og en fordrunken arbeiderleder,

som lager kvalm ved bygdens eneste fabrikk. Saa er det en enkelt mann med virkelyst og førerevne i bygden som skaper virksomhet og setter fart i folket. Men som undergraves av ondskapen og misundelsen fra dem som selv vil være de første i bygden. Alt dette er kjent fra mange av te utallige bondebeskrivelser fra de senere aar. Naar Duuns bok allikevel fengsler oss og holder oss fast, maa det være fordi han forteller om bygdens mennesker og liv, paa en ny maate og kaster nytt lys over mennekens sinn.

Det er kampen mellem Odin Setran og hans fiender som er det centrale i boken. Dette er imidlertid ikke en almindelig strid mellem forskjellige bygdepaver, fordi Odin ikke er nogen almindelig ordførersjel. For ham er makten ikke nogen forfengelighets-sak, ikke spørsmålet om aa faa fortjenestmedalje og komme i avisen og være den mann som alle kjenner og hilser paa. Først og fremst har han fantasi, et mylder av ideer, han reiser en fabrikk og vil lage et handelslag, han er som et uvær over folk og lar dem ikke i fred. Han gaar paa med overstadig humør og livslyst og naar folk er snu og betenkelige og klumper sig sammen mot ham, stimulerer og morer det ham og tilslutt drar han dem med halvt mot deres vilje. Det er høvdingens første merke, skapertrangen — han dikter hele bygden om. Mange høvdinger som tok makten, har brukt den til aa legge øde, med skadefryd og forakt for menneskenes svakhet og usseldom. Andre fortapte sig i bare aa nyte makten, i gleden over aa se menneskene være som

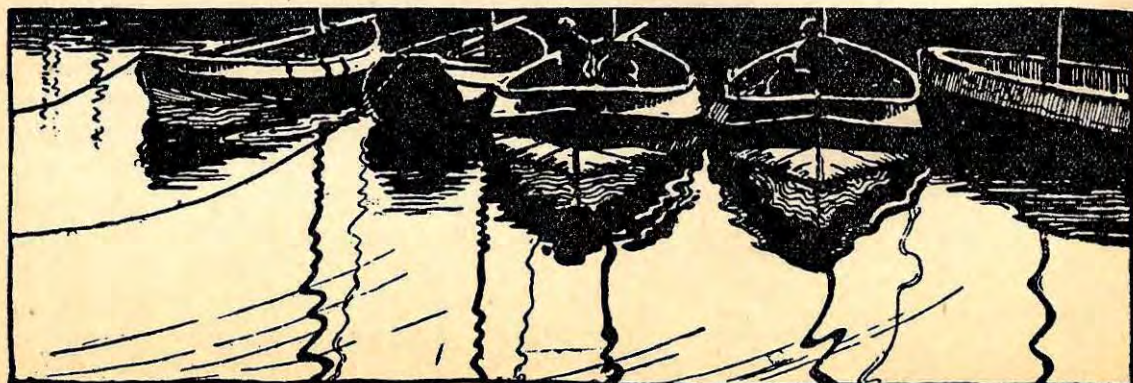
viljeløse marionetter. Odin er den gode høvding som føler at makten forplikter. Hans stilling til menneskene omkring er velvillig og naar han tar makten i bygden, er det med en følelse av ansvar, han «tar bygda paa sig». Denne ansvarfølelse betyr ikke at han tar hensyn til bygdens meninger og domme. Han ser paa dens smaasladder og kjevl med godmodig forakt. Heller ikke føler han ansvar overfor nogen religion eller tro. Han har til lærer Vikesyllts forargelse og sorg ingen «livsanskuelse». Han har en instinktiv tro paa «skjebnen», den fryktløse manns tro paa at det som skjer maa skje og at dette ikke nytter aa lure sig unna. Men ellers har tanken paa Vaarherre bare vært en uro, et sug i brystet, et uklart spørsmål som han ikke har prøvd aa svare paa. Den betyr ikke lite for ham som tanken paa døden. Han staar bare til ansvar for sig selv, for det inne i sig selv som ikke noget menneske taaler aa miste. Man kunde kalde det samvittigheten eller kanskje rettere stoltheten og selvbevisstheten; det instinkt som sier ham hvad som er «mannsferd». Derfor er han av et annet stoff og en annen rase enn alle de skikkelige folk som hverken stjeler eller lyver, men som gjerne gjør en liten kjeltringsstrek naar det er ufarlig og ingen ser dem — for saa aa faa religiøse samvittighetskvaler etterpaa. Hans handlinger ligger paa et annet plan enn de andres, og han bruker ikke de samme vaaben som dem. Da han faar vite at hans granne og verste fiende «brenner hjemme», faller det ham ikke inn aa benytte sig av det. Og da saa ondskapen og sladderer gror op omkring ham, reagerer han ikke som en av dem, han svarer ikke med aa legge sig ned aa rote i sølen sammen med dem, og han blir ikke knekket og ulyk-

kelig. Det vokser en vilje og hedensk vrede op i ham, og han dømmer sladderens ophavsmann til døden paa samme vis som fedrene bød onde berserker og seidmenn til holmgang. En uværsdag tar han mannen med sig ut paa fjorden i aapen baat. Baaten kantrer, de to kommer op paa hvelvet, men det kan bare bære en mann. Odin er sterkere enn den annen, Lauris, og sier ham at han skal dø. Lauris kaver fortvilet for aa komme op paa hvelvet, øinene ber saa tyndt og ynkelig for sig, som en hund før den skal skytes.

Odin tenker paa hvor smaatt livet er, det er bare smaafolk og ynkelighet alt sammen, og da han ser hvor jammerlig ræd Lauris er og hvordan han strever for aa beholde livet, synes han at Lauris er nu ogsaa et menneske, la ham i guds navn faa leve — og han slipper sig og lar den andre faa plassen paa hvelvet. Skapertrang, ansvar, evne til aa verge sig mot ondskapen ved ett hensynsløst og drepende slag, uvilje mot aa trampe paa et vergeløst og beseiret kryp — alle disse trekk er merker paa en overlegen mann, en høvding, og Duun har gitt oss en fengslende høvdings-saga. Handlingen stiger naturlig frem av bygden og dens liv. Selve bygden med fjellene og sjøen er forunderlig levende — gjennom heler boken møter vi den glimt i glimt baade vinter og sommer og i all slags vær.

Det er intet blendende ved Olav Duun, men til gjengjeld er han uten affektasjon. Han er heller ikke banal, for han ser paa menneskene med egne øine og har selvstendige verdier aa bringe frem. Og han er en klok og uavhengig mann som vurderer menneskene paa sin egen vis, uten hensyn til dogmer og moralske standard-begreper.

A. O.

DEN SKJØNNE UNGDOM.

Av Arne Ordning.

«Den skjønne ungdom» av Kristian Elster, er et forsøk paa å gi en karakteristikk av det slektledd som hadde sin ungdom omkring aarhundreskiftet. Den er anlagt som en bred og detaljert realistisk beskrivelse og har sin styrke i miljøskildringen. Romanens første del, som forteller om tidens studentliv, virker vederheftig og er tross sin omstendelige bredde ofte underholdende. Vi hører om timelange, nattlige diskusjoner om religion og moral, om den vidunderlige fri kjærlighet og det forsumpede og løgnaktige konvensjonelle ekteskap, om den gamle idealisme og det moderne materialistiske livssyn. Det er patetiske og klangfulle profetier om den nye tid og det nye samfund, vi faar vite at alle toneangivende studenter dengang var socialister, og at de ivrigste endog gikk paa folkemøter. Det er forelskelses med tur til Frognerseteren og kyss og stemningsfulle avskjedsord i trappegangen og det er en rangel nu og da, helst med kunstnere som har kjente navn eller med gamle, lidderlige litterater fra de store 80-år. Nogen glir litt ut og blir et par år forsinket i studiet, men de fleste faar sin eksamen til den reglementerte tid. Studenten blir kandidat og hos den første og beste skriver eller prest blir han dyttet inn med husvarmens lune ull og gifter sig med datteren og hennes familie. Han gaar i hi i en smaaby og faar mange barn. Eller han blir advokat eller journalist i hovedstaden, blir en av dem som teller med, arbeider og tjener penger, tar en rangel iblandt og bedrar sin kone i sommerferien, gaar i selskaper med god mat om vinteren og kysser sin vens eller sin brors kone i smugg. Han blir tynnhaaret og faar litt mave, radikalismen avblekes litt, men han

er fremdeles en frisinnet mann som taler med forakt om «Aftenposten».

Dette er en trist historie som ikke er særlig merkelig, men som er hentet fra det virkelige liv. Vi kjenner alle sammen den middelaldrende, fyldige advokat som paa Studentersamfundets nachspiel gjerne forteller om sine glade og radikale studentear. Det var vel ogsaa dengang nogen som prøvde å komme i ett personlig forhold til de store ideer og f. eks. forsøkte å lære hvad arbeiderbevegelsen virkelig var. Det kunde interessere oss å høre om de skuffelser de møtte og de konflikter de blev stillet overfor. Det er imidlertid sikkert klokt av forfatteren at han holder sig til de middelstandsstrøk paa vestkanten hvor han er hjemmekjent. En gang imellem faar man ogsaa lyst til å spørre om ikke hele skildringen er fortegnet. Var studentene saa ulidelig skravlevorne og docerende, saa blottet for ydmyghet og alvor? Forfatteren er imidlertid en fornuftig og tilforladelig mann, og det er ingen grunn til ikke å tro ham paa hans ord. Men hans meget grundige og omhyggelige beskrivelse av studenterotikk vidner om at han iallfall paa dette omraade staar en middelaldrende tante nærmere enn den skjønne ungdom. All stemning blir borte i denne anstendige, men forlorne og maskende sentimentalitet. Bokens helt og heltinde sitter sammen i Sørkedalen og kysser hinannen 10 ganger — siste gang er det «en regn av kyss» paa engang og dessuten er det et «langt» og et «langt, langt». Og saa det fortryllende trekk at de glemmer å spise middag!

Forfatteren har imidlertid ikke satt sig en saa beskjedne oppgave som å gi nogen interiører fra livet i intellektuelle kretser i

Kristiania i aarene før verdenskrigen. Han har villet forklare at denne generasjon blev verdiløs og foraktelig fordi dens livssyn var bygget op av utvendige og tomme slagord og uten personlig innhold. Og han vilde vise hvorledes alle systemer og almensannheter fallt sammen som et korthus da verdenskrigen kom. Paa bakgrunn av sammenbruddet har han saa villet holde et personlig oppgjør med sin egen generasjon. Et slikt verk som skulde være dommen over en hel generasjon og gi grunnlaget for et nytt livssyn maatte være baaret av en lidenskap og aandelig kraft som sannsynligvis vilde sprengre rammen for en jevn og hverdagslig realistisk roman. Forfatteren av «Den skjønn ungdom» er i hvert fall altfor bundet av den gamle tid til aa make en slik oppgave.

Hvis et slikt oppgjør skal interessere, maa man ialfall forlange en nogenlunde gjennomarbeidet, koncis og pointert form. I stedet faar man uavsladelige gjentakelser, sidelange snakkesalige populærfilosofiske betraktninger og uttverede stemningsutgydelser. Og den lille, sortmuskede jøde Simon Rothe, som aapenbart skal være den kyniske fanatiker mellem fraseheltene, som skal puste til ilden og forberede det rensende sammenbrudd, krigen og revolusjonen, han staaer godt i miljøet og virker like skapaktig og smaaborgerlig som alle de andre. Med rørende troskap bevarer han gjennom alle bokens 400 sider sin haabløse ungdomskjærlighet til en ren og uskyldig pike, bokens heltinde. En kveld kommer han med følgende dype bemerkning til sin rival: «Har De anlegg for aa bli et lykkelig menneske, De Karsten Urne?» En annen gang ser vi ham staaende midt i gaten og i haabløs forelskelse glane paa maanen. Efter at piken og rivalen er blitt lykkelig gift dukker han op

i deres leilighet, blir kastet ut, kommer et aars tid efter igjen og ber om forladelse, docerer revolusjonsteori for ekteparret og faar overnatte paa puffen i spisestuen. Nettop slik skal en demonisk revolusjonær opføre sig. Det er da noget godt i ham gudske- lov!

Og skildringen av verdenskrigens utbrudd har ingenting av dommedag over sig, forteller ikke om et aandelig sammenbrudd og en ny vilje. Det er en bred og virkelighetstro skildring av hvorledes en journalist og hans kone med tre barn og en svoger, i de skjebnesvangre dager foretok en reise fra Telemarken til Kristiania. De store begivenheter setter dem naturligvis i en høitidelig stemning og inspirerer dem til forvirrede storpolitiske og livsfilosofiske betraktninger. I følgende utbrudd meddeler bokens hovedperson, Karsten Urne, oss summen av sin livsvisdom: «Det er det jeg nu gjerne vilde, leve mitt liv som menneske, efter mitt eget sinn, under mitt eget ansvar, aldri tenke en tanke, aldri gjøre en handling som jeg ikke har prøvet paa mig selv — — — Jeg skal ha mig frabedt at mitt ansvar fordeles utover paa de mange, paa organisasjoner eller partier — — Hvad gjør det saa om en verden forgaar, hvis det er opstandelse i hjertene og sindene.» Det klinger godt. Er det ikke nettop slik en mann som er mett av god mat og huslig hygge, vil uttrykke sig, naar voldsomme begivenheter rusker op i ham og hans onde samvittighet sier ham at han ikke har noget aa leve for? Verdenskrigens lære er at man skal bevare og kultivere sin individualitet. Og hvad gjør det vel om en verden gaar tilgrunne, naar bare journalisten og litteraten Karsten Urne slipper aa staa til ansvar for en organisasjon eller et parti.

